

TRƯỜNG ĐẠI HỌC HOA LƯ
KHOA SƯ PHẠM TIỂU HỌC – MẦM NON

BÁO CÁO KẾT QUẢ THỰC HIỆN
ĐỀ TÀI NGHIÊN CỨU KHOA HỌC SINH VIÊN

GIÁ TRỊ NỘI DUNG VÀ NGHỆ THUẬT
CỦA TẬP THƠ “AI DẠY SỚM” – VÕ QUẢNG

Chủ nhiệm: TRẦN THỊ LOAN
Lớp: D12MN

NINH BÌNH, 2021

TRƯỜNG ĐẠI HỌC HOA LƯ
KHOA SƯ PHẠM TIỂU HỌC – MÀM NON

BÁO CÁO KẾT QUẢ THỰC HIỆN
ĐỀ TÀI NGHIÊN CỨU KHOA HỌC SINH VIÊN

GIÁ TRỊ NỘI DUNG VÀ NGHỆ THUẬT
CỦA TẬP THƠ “AI DẠY SỚM” – VÕ QUẢNG

Chủ nhiệm: TRẦN THỊ LOAN

Lớp: D12MN

Người hướng dẫn khoa học: TS. TẠ HOÀNG MINH

NINH BÌNH, 2021

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đề tài: “*Giá trị nội dung và nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” – Võ Quảng*” là sản phẩm quá trình nghiên cứu của tôi. Những số liệu nêu trong đề tài là đúng sự thật và chưa có ai công bố trong bất kì công trình nào khác. Trong đề tài có sự tham khảo của một số tài liệu có nguồn gốc và được trích dẫn rõ ràng.

Ninh Bình, ngày 26 tháng 12 năm 2021

Tác giả

Trần Thị Loan

XÁC NHẬN CỦA NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC

Đề tài: “*Giá trị nội dung và nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” – Võ Quảng*” là công trình nghiên cứu của tác giả Trần Thị Loan. Những số liệu nêu trong đề tài là đúng sự thật và chưa có ai công bố trong bất kì công trình nào khác. Trong đề tài có sự tham khảo của một số tài liệu có nguồn gốc và được trích dẫn rõ ràng.

Ninh Bình, ngày 26 tháng 12 năm 2021

Người hướng dẫn khoa học

Ts. Tạ Hoàng Minh

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	1
1. Tính cấp thiết và tổng quan tình hình nghiên cứu của đề tài.....	1
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu đề tài.....	3
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	4
4. Phương pháp nghiên cứu.....	4
5. Đóng góp mới về mặt khoa học của đề tài.....	4
6. Kết cấu của đề tài.....	4
Chương 1: GIÁ TRỊ NỘI DUNG CỦA TẬP THƠ “AI DẠY SỚM” – VÕ QUẢNG.....	5
1.1. VƯỜN BÁCH THÚ SỐNG ĐỘNG ĐÁNG YÊU.....	5
1.1.1. <i>Thế giới các loài vật gần gũi, thân quen.....</i>	5
1.1.2. <i>Thế giới loài vật hoang dã.....</i>	15
1.2. VƯỜN BÁCH THẢO RỰC RỠ SẮC MÀU.....	24
1.1.1. <i>Vườn bách thảo xanh mát vào mùa xuân.....</i>	25
1.1.2. <i>Vườn bách thảo tràn sắc nắng của mùa hạ.....</i>	28
1.1.3. <i>Vườn bách thảo nhuộm đỏ trong tiết trời thu.....</i>	32
1.1.4. <i>Vườn bách thảo xám bạc vào đông.....</i>	35
1.3. VƯỜN YÊU THƯƠNG CHỨA CHAN TÌNH BẠN.....	37
1.4. NHỮNG BÀI HỌC GIÁO DỤC.....	43
TIỂU KẾT CHƯƠNG 1.....	49
Chương 2: GIÁ TRỊ NGHỆ THUẬT CỦA TẬP THƠ “AI DẠY SỚM” – VÕ QUẢNG.....	50
2.1. NGÔN NGỮ.....	50
2.2. CÁC BIỆN PHÁP TU TỪ.....	56
TIỂU KẾT CHƯƠNG 2.....	60
KẾT LUẬN.....	61
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	62

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết và tổng quan tình hình nghiên cứu của đề tài

1.1. Tính cấp thiết của đề tài

Văn học trẻ em luôn được xem là món ăn tinh thần bổ ích, góp phần bồi đắp trí tuệ, tâm hồn trẻ thơ, ảnh hưởng tới sự hình thành và phát triển toàn diện nhân cách cho trẻ. Bắt rễ từ cội nguồn văn học dân gian, sáng tác văn học trẻ em luôn được coi là bầu sữa tinh thần, là mảnh đất nuôi dưỡng tâm hồn trẻ thơ, đánh thức ước mơ, khát vọng và cả những hoài niệm trong sáng nhất của mỗi người. Trẻ em với tâm hồn ngây thơ, trong sáng, chưa có nhiều trải nghiệm, nhận thức về thế giới xung quanh còn ở mức độ cảm tính thì việc được tiếp xúc với vẻ đẹp lấp lánh của ngôn từ trong thơ ca cho trẻ một góc nhìn chân thật, hấp dẫn. Các tác phẩm văn học thiếu nhi đóng góp một phần quan trọng trong việc hình thành tính cách, tạo nên thế giới quan sơ khai cho trẻ giúp các em cảm nhận được vẻ đẹp về cuộc sống xung quanh bao la đầy âm thanh, màu sắc. Trong các tác phẩm văn học thiếu nhi các em bắt gặp lối nhân hóa và những tưởng tượng độc đáo, ở đó các con vật, cỏ cây, hoa lá hiện lên một cách sinh động, thể hiện tình cảm gắn bó sâu sắc giữa con người với thiên nhiên. Trẻ thơ vốn đã sẵn trong đầu một cái nhìn phong phú nên khi gặp những yếu tố đẹp đẽ trong các tác phẩm văn học thì trí tưởng tượng của trẻ càng được thăng hoa, giúp các em phát triển nhận thức, sự tinh tế, nhạy cảm.

Để giúp các em nhỏ có thêm kiến thức về thế giới xung quanh và làm giàu kỹ năng sống thì tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng là một kho tàng vô cùng quý giá. Nhà thơ Ngô Quân Miện từng nói: “Đọc thơ Võ Quảng viết cho thiếu nhi, ta luôn luôn bắt gặp những con vật và những cỏ cây. Có thể nói, thơ Võ Quảng có cả một thế giới loài vật và cây cỏ. Nói một cách khác, thơ Võ Quảng có một mảnh vườn bách thú và bách thảo. Những em bé nào có cái may mắn được vào đây đều say mê và yêu thích” [8, tr26]. Võ Quảng là một trong những tác giả xuất sắc trong lĩnh vực văn học trẻ em. Ông là một người tâm huyết với nghề, luôn muốn bồi dưỡng đạo đức và giáo dục cách làm người cho các em. Ông đã trải qua suốt cuộc đời mình với nhiệm vụ sáng tác “vừa là nhà văn - vừa là nhà giáo dục”. Tập thơ “Ai dậy sớm” cũng là một tác phẩm nằm trong đó. Tập thơ không chỉ làm cho các em nhỏ cảm thấy thích thú bởi yếu tố nhạc, tính vần điệu và ngôn ngữ giàu hình ảnh. Các tác phẩm của ông còn hấp dẫn các em bởi hệ thống những nhân vật, sự kiện và những tình huống có tính

thực tiễn sâu sắc. “Ai dậy sớm” được viết để miêu tả bức tranh thiên nhiên của thế giới loài vật, con vật và mang đến những ý nghĩa giáo dục to lớn cho các em nhỏ.

Việc nghiên cứu trên các phương diện nội dung và nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” có một vai trò quan trọng trong thực tế giảng dạy ở trường mầm non. Cụ thể, những hiểu biết sâu sắc về giá trị nội dung và nghệ thuật của tập thơ sẽ làm cho vốn kiến thức của người dạy phong phú hơn, có thể tham khảo và vận dụng vào các tiết học hay và ý nghĩa trên lớp, thôi thúc niềm đam mê với thơ ca và khơi dậy niềm mong ước về sáng tác thơ ca cho các em nhỏ.

Vì những lí do trên, chúng tôi chọn đề tài: ***Giá trị nội dung và nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng*** làm vấn đề nghiên cứu.

1.2. Tổng quan tình hình nghiên cứu

Đặc điểm thơ thiếu nhi của Võ Quảng được nhắc đến ở nhiều công trình nghiên cứu như: Trong khóa luận tốt nghiệp “*Đặc sắc nghệ thuật thơ viết cho thiếu nhi của Võ Quảng*” (2009) của sinh viên Mai Thị Như Hoa đã chỉ rõ Võ Quảng “rất sinh và sành dùng vần trắc trong thơ, hay chú ý đến nhịp điệu trong câu thơ sao cho thích hợp với nội dung, ông hay dùng nhiều từ tượng thanh để tạo không khí”, “ông có lối viết dí dỏm, hóm hỉnh, giàu nhạc điệu, không lẫn với bất cứ ai” [3, tr17].

Trong công trình “*Vẻ đẹp thế giới nhân vật trong thơ thiếu nhi của nhà thơ Võ Quảng*”, tác giả Nguyễn Thị Thắng (2017) cũng chỉ ra “Bằng nghệ thuật nhân hóa độc đáo, quen thuộc với trẻ thơ, Võ Quảng đã thổi vào các loài vật vô tri, vô giác tâm tính của con người, của trẻ thơ, khiến chúng trở nên thật đáng yêu, gần gũi, gần bó với các em, luôn được các em yêu quý ” [14, tr38]. Đó là một thế giới ngập tràn những vẻ đẹp tươi mới, rực rỡ, đưa các em vào một khu vườn của chốn thần tiên, giúp cho các em phát triển nhận thức, tư duy, đạo đức.

Tác giả Nguyễn Thị Thu Hà (2018), trường Đại học sư phạm Hà Nội 2 cũng đã khẳng định trong khóa luận tốt nghiệp Đại học: “*Đặc điểm ngôn từ trong thơ Võ Quảng*”: “Những từ láy trong thơ Võ Quảng làm tăng thêm nhịp điệu của lời thơ. Võ Quảng khéo léo kết hợp mảng từ tượng thanh bằng cách dùng hoàn toàn bằng tiếng kêu loài vật” [2, tr2]. Đó là những từ ngữ đặc sắc, nổi bật, được chọn lọc một cách kĩ lưỡng để thổi hồn cho các loài vật trở nên sinh động, hấp dẫn nhưng không kém phần thân quen, gần gũi.

Sách “*Văn học thiếu nhi Việt Nam – Một số vấn đề về tác phẩm và thể loại*” (2019) của tác giả Văn Thanh đã trình bày rõ “Đáng chú ý ở thơ Võ Quảng là cách dùng từ. Với các em nhỏ, ông ít dùng hình dung từ mà chỉ dùng động từ. Nó khiến cho những câu thơ như cựa quậy”; “Đặc biệt thơ của Võ Quảng rất giàu nhạc điệu. Chính nhạc điệu đó làm cho người đọc dễ cảm xúc, phát huy được chủ đề tư tưởng. Cũng nhờ nhạc điệu đó, nên với thơ của ông các em có thể vừa hát, vừa chơi” [13, tr406].

Tác giả Lã Thị Bắc Lí cũng đề cập đến nghệ thuật sử dụng ngôn ngữ của thơ Võ Quảng trong “*Giáo trình văn học trẻ em*” (2020) : “Hệ thống ngôn ngữ trong thơ Võ Quảng thường là những từ thông dụng, giản dị, dễ hiểu nhưng ông lại đặc biệt chú ý sử dụng các biện pháp tu từ để làm cho vốn từ ngữ đó thật sinh động và hấp dẫn” [8, tr39].

Hay khi phân tích bài thơ “Mời vào” trong “*Văn học thiếu nhi với giáo dục trẻ em lứa tuổi mầm non*” (2008), tác giả Lã Thị Bắc Lí có viết: Bài thơ Mời vào của Võ Quảng như một hoạt cảnh vui không chỉ vì sự xuất hiện ngộ nghĩnh của các nhân vật cùng với các sự kiện mà còn bởi sự kết hợp của các thanh trắc, thanh bằng tạo nên nhạc tính của bài” [10, tr10].

Ở “*Giáo trình phương pháp cho trẻ mầm non làm quen với tác phẩm văn học*” (2008), khi phân tích bài thơ “Ai dậy sớm” tác giả Lã Thị Bắc Lí khẳng định: “Bài thơ có nhịp điệu nhanh, dồn dập. Kết thúc câu 1 và câu 4 của mỗi khổ thơ đều là thanh trắc tạo nên sự vui tươi, chắc khỏe, điển hình của phong cách thơ Võ Quảng” [9, tr83].

Theo khảo sát ban đầu có thể thấy một số nét đặc trưng trong thơ thiếu nhi của Võ Quảng đã được nhắc tới trong các công trình nghiên cứu, trong các bài viết về các bài thơ trong tập thơ “Ai dậy sớm” tuy nhiên viết về tập thơ “Ai dậy sớm” một cách hệ thống đến nay vẫn còn là một khoảng trống. Vì vậy, những ý kiến của các tác giả trên là gợi ý quý báu để chúng tôi lựa chọn đề tài: ***Giá trị nội dung, nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng*** làm đề tài nghiên cứu.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu của đề tài

2.1. Mục đích nghiên cứu

Chỉ rõ những giá trị đặc sắc về nội dung, nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng; bổ sung nguồn tài liệu học tập cho sinh viên ngành Giáo dục mầm non, trường Đại học Hoa Lư.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Hệ thống hóa kiến thức lí luận văn học làm cơ sở để triển khai vấn đề nghiên cứu của đề tài.

- Phân tích, tìm hiểu các bài thơ để chỉ ra nội dung, nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của đề tài

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Giá trị nội dung, nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng, Nhà xuất bản Kim Đồng, năm 2020.

4. Phương pháp nghiên cứu của đề tài

Để triển khai đề tài, chúng tôi đã vận dụng những phương pháp nghiên cứu chủ yếu sau:

Phương pháp thống kê - phân loại: tìm hiểu các tài liệu liên quan, phân tích các dữ liệu đưa ra cơ sở lí luận cho việc nghiên cứu đề tài, thống kê các bài thơ trong tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng.

Phương pháp phân tích, tổng hợp: phân tích các bài thơ trong tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng ở hai bình diện: nội dung và nghệ thuật, từ đó khái quát thành các luận điểm.

Phương pháp so sánh: so sánh tập thơ “Ai dậy sớm” với các tập thơ khác của Võ Quảng; so sánh tác giả Võ Quảng với các tác giả khác để tìm ra nét đặc sắc riêng của thơ Võ Quảng.

Các phương pháp trên được chúng tôi vận dụng một cách linh hoạt trong quá trình nghiên cứu, nhằm làm sáng tỏ vấn đề một cách rõ ràng, thuyết phục.

5. Đóng góp mới về mặt khoa học của đề tài

Từ việc nghiên cứu giá trị nội dung và nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng, đề tài góp phần khẳng định vai trò, vị trí các tác phẩm của ông trong việc phát triển trí tuệ, nâng cao vốn hiểu biết của trẻ thơ về thế giới và các mối quan hệ xã hội xung quanh, góp phần bồi đắp tâm hồn cho trẻ em.

6. Kết cấu của đề tài

Ngoài phần *Mở đầu*, *Kết luận*, *Tài liệu tham khảo*, phần *Nội dung* của đề tài gồm 2 chương:

Chương 1: Giá trị nội dung của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng

Chương 2: Giá trị nghệ thuật của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng

NỘI DUNG

Chương 1

GIÁ TRỊ NỘI DUNG CỦA TẬP THƠ “AI DẬY SỚM” – VÕ QUẢNG

Nhà văn Võ Quảng sinh năm 1920, ở thôn Thượng Phước (nay là xã Đại Hòa, huyện Đại Lộc, bên dòng sông Thu Bồn, Quảng Nam – Đà Nẵng). Ông dành cả cuộc đời mình cho hoạt động văn học nghệ thuật, đặc biệt là văn học thiếu nhi. Ông sáng tác thơ, văn, kịch bản phim hoạt hình, viết lý luận về văn học thiếu nhi. Ông đã từng là Tổng biên tập Nhà xuất bản Kim Đồng, Giám đốc xưởng phim hoạt hình, là thành viên Hội đồng văn học thiếu nhi của Hội Nhà văn Việt Nam. Sự nghiệp văn chương 50 năm, Võ Quảng để lại hơn 20 tác phẩm, trong đó có 10 tập thơ viết cho thiếu nhi. Nói tới Võ Quảng là người ta hay nhắc đến những sáng tác thơ, văn của ông. Võ Quảng bắt đầu sự nghiệp sáng tác văn học của mình từ những bài thơ. Thơ Võ Quảng chuyên viết cho các em nhỏ. Võ Quảng từng quan niệm một sáng tác cho thiếu nhi: “Hãy dành cho con trẻ những gì đẹp đẽ và tinh khiết nhất ngay từ khi bước vào đời” [8, tr23]. Vì vậy, qua mỗi tác phẩm, ông khéo léo cài cắm những câu chuyện thâm trầm tình yêu thương, giúp bồi đắp tâm hồn trẻ thơ. Những bài thơ của ông bao giờ cũng xinh xắn, nhẹ nhàng truyền đến cho các em tình thương yêu thế giới cỏ cây, loài vật để từ đó hướng tới mục tiêu lớn hơn đó là yêu điều thiện, yêu cái đẹp trong cuộc sống. Thơ Võ Quảng mang đến cho các em những rung cảm tinh tế, nhẹ nhàng trước khung cảnh quen thuộc mà các em đang sống. Qua thế giới tươi đẹp và sinh động của cỏ cây hoa lá, những con vật bé nhỏ, Võ Quảng dạy cho các em cách quan sát và khám phá những cái rất độc đáo, rất riêng biệt trong cuộc sống hàng ngày để từ đó giúp các em phát triển trí tuệ, đạo đức và bồi dưỡng nhân cách cho các em.

Năm 2020, nhân dịp kỷ niệm 100 năm ngày sinh Võ Quảng, NXB Kim Đồng đã tái bản tập thơ *Ai dậy sớm*, trong một diện mạo hoàn toàn mới với phần tranh minh họa của họa sĩ Chu Linh Hoàng. Tập thơ gồm **29** bài thơ đặc sắc và nổi tiếng của Võ Quảng đã vẽ nên một bức tranh tuyệt đẹp về các loài cỏ cây, các loài vật và cung cấp cho trẻ thơ những bài học giáo dục sâu sắc.

Bước vào thế giới thơ của Võ Quảng, độc giả sẽ được sống trong không khí của những câu chuyện đẹp đẽ, trong trẻo, để nương vào đó mà thấu hiểu

những điều tuyệt vời tự nhiên của đời sống. Chúng ta có thể cảm thấy được tiếng mưa rơi, tiếng gió thổi, tiếng chim hót... ngay kề bên. Giáo sư Phong Lê nhận định Võ Quảng yêu hồn nhiên và thẩm thiết thế giới hoa cỏ và loài vật quanh ta. Ông thổi vào chúng sự sống vui và làm cho các em cùng chúng ta vui cái vui của sự sống bình thường. “Cứ như vậy, ông góp phần làm giàu đời sống tinh thần của con người, bắt đầu từ tuổi thơ và giúp cho con người kéo dài sự tươi tắn của tuổi thơ”, giáo sư Phong Lê nói.

Không cần những triết lý cao siêu, không cần đến ngôn từ lấp lánh, ngôn ngữ thơ Võ Quảng dung dị như lời ru nhẹ nhàng của mẹ, lời hát khàn khàn của bà, hay những câu chuyện kể chậm rãi của ông..., đem đến sự thân quen muôn đời như tiếng yêu thương triu mến luôn hiện hữu trong mỗi gia đình Việt. Cũng bởi thế, thơ Võ Quảng vượt lên thời gian, luôn là món quà yêu thích của cả trẻ em và người lớn.

1.1. VƯỜN BÁCH THÚ SỐNG ĐỘNG ĐÁNG YÊU

1.1.1. Thế giới các loài vật gần gũi, thân quen

Tập thơ “Ai dậy sớm” chính là bức tranh sinh động của các loài động vật ngộ nghĩnh, đáng yêu, không chỉ nhiều về số lượng mà còn đa dạng, phong phú về chủng loại. Từ những những loài côn trùng bé nhỏ như con ve, con gián, đom đóm, chuồn chuồn... những loài vật quen thuộc với các em nhỏ như vịt, ngỗng, trâu... cho đến chú sóc nhỏ, chú voi to, chú khỉ, vượn... đều được tác giả Võ Quảng khéo léo đưa vào trong những bài thơ hấp dẫn, cuốn hút. Tập thơ “Ai dậy sớm” có **29** bài thơ thì có đến **23** bài thơ viết về các loài động vật hay có nhắc tới chúng. Và dưới tài năng hội họa của họa sĩ Chu Linh Hoàng thì hầu hết các bài thơ đều được tô vẽ thêm các loài vật để khi trẻ đọc tập thơ có thể ngay lập tức hình dung ra được và cảm nhận được sự sinh động của thế giới động vật trong bài thơ đó.

Gần gũi hơn cả với hầu hết các bạn nhỏ là những loài vật nuôi trong gia đình. Ở đây Võ Quảng không chọn những loài vật nuôi làm cảnh như mèo, chó... là những loài vật mà trẻ thường rất yêu thích mà ông chọn những loài gia súc, gia cầm để trẻ em có thể được mở rộng hơn kiến thức về các loài vật nuôi trong gia đình của mình, để những em nhỏ chưa biết có cơ hội được học hỏi nhiều điều mới lạ. Từ những chú gà, ngỗng, vịt... cho đến trâu đều được Võ

Quảng miêu tả một cách tỉ mỉ. Để các em thấy được sự sống động của các loài động vật nhất thì ông đã nhẹ nhàng nhắc đến những chú gà chỉ trong hai câu thơ:

Gà đầu rộn rịp
Gáy sáng đằng đông,
(*Anh Đom Đóm*)

Hầu như các em nhỏ đều biết về loài gà nhưng Võ Quảng vẫn nhắc đến chúng để các em hồi tưởng lại những đặc điểm của loài động vật này, tuy không miêu tả nhiều về ngoại hình nhưng ông đã khéo léo gợi cho các em nhớ lại rằng gà thường gáy vào buổi sáng như một chiếc báo thức tự động của các em nhỏ. Đối với các em nhỏ, các em rất hồn nhiên, ngây thơ, các em như một trang giấy trắng tinh khôi nên tác giả Võ Quảng đã rất cẩn thận tặng cho các bạn nhỏ những dòng thơ vô cùng giản dị, chân thật. Các bạn nhỏ đều có cái nhìn rất hồn nhiên, đáng yêu và có một điểm chung là yêu thích động vật. Nhưng không phải bạn nhỏ nào cũng được biết đến nhiều loài động vật đặc biệt là các bạn nhỏ ở thành thị thường ít khi nhìn thấy những con vật nuôi như ngỗng, vịt... Vì thế để các em không bị thiệt thòi, trong tập thơ “Ai dậy sớm” đã giúp các em làm quen với các loài vật ngộ nghĩnh, đáng yêu. Sự ngộ nghĩnh, đáng yêu ấy được thể hiện hiện qua những câu thơ nhỏ xinh:

Mái nhà tranh quện khói
Tỉnh giấc lúc bình minh
Những chú ngỗng trắng tinh
Oang oang vui câu chuyện.
(*Đàn bò chao*)

Ngỗng là loài gia cầm được nuôi nhiều ở các vùng nông thôn, ngoại ô thành phố. Ngỗng có đặc điểm gần giống như vịt nhưng có kích thước to hơn và tiếng kêu trong hơn, rất ít em nhỏ biết về điều này, vì vậy Võ Quảng đã mang những chú ngỗng trắng tinh đến với tuổi thơ của các em. Những chú ngỗng còn nói chuyện “oang oang” phá vỡ cả bầu không khí yên tĩnh vào buổi sáng, những tiếng nói chuyện rôm rả chúng ta nghe như đang trong chính cuộc hội thoại vui vẻ ấy. Buổi sáng là lúc những chú ngỗng bắt đầu đi kiếm ăn cho một ngày mới và khả năng nhào lộn của các chú ngỗng thì sánh ngang với các nghệ sĩ xiếc chuyên nghiệp. Để không làm các bạn nhỏ phải chờ đợi những chú ngỗng đã biểu diễn kĩ năng diễn xiếc suất sắc của mình:

Làm xiếc tuyệt mỹ
Có Ngỗng cổ cao,
Nhào lộn xuống ao
Không hề gãy cổ!

(Những nghệ sĩ)

Võ Quảng đã đưa câu thơ “*làm xiếc tuyệt mỹ*” lên ngay đầu khổ thơ để nhấn mạnh rằng đây là một màn ảo thuật đẹp đến tuyệt mỹ. Nhưng ông vẫn không quên nhắc đến một chút đặc điểm của loài ngỗng giúp các em nhỏ nhớ lại và dễ hình dung hơn về loài vật này. Ngỗng có chiếc cổ cao nhưng khi chúng nhảy, nhào lộn xuống ao thì lại không bị gãy cổ. Chỉ với bốn câu thơ bé xinh mà Võ Quảng đã khiến các em nhỏ phải trầm trồ, thán phục trước màn biểu diễn hoàn mỹ của những chú ngỗng. Đến đây các em nhỏ lại càng thấy được vẻ đẹp sống động, đáng yêu của các loài động vật, cho dù các em đã nhìn thấy hay chưa nhìn thấy những chú ngỗng thì các em vẫn mừng tượng ra được hình ảnh những chú ngỗng ngộ nghĩnh đang nhào lộn một cách điêu luyện. Không chỉ có ngỗng giỏi biểu diễn đâu mà vịt trong sự miêu tả của Võ Quảng thì cũng chẳng thua kém gì:

Có nghệ sĩ Vịt
Biểu diễn tài bơi,
Như thuyền ra khơi
Lướt êm mặt nước!

(Những nghệ sĩ)

Dưới cái nhìn đầy nghệ thuật của Võ Quảng thì những chú vịt bình thường ít ai để ý nay lại là một người nghệ sĩ với tài bơi lội không ai sánh bằng. Trước những lời miêu tả nhẹ nhàng chú vịt nhà xuất hiện trước sự bất ngờ của các bạn nhỏ, vịt bơi dưới nước nhưng không phải bơi bì bõm, bơi ào ào mà là bơi nhẹ một cách êm ả, nhẹ như lướt trên mặt nước. Với những em bé thơ ngây, cái nhìn của các em cũng rất hồn nhiên, những chú vịt đáng yêu đang bơi rất giỏi khiến cho các em có thể hình dung ra được một chiếc ao nhỏ trong nhà có những chú vịt đang lững lờ bơi. Khung cảnh ấy như rẽ lối cho những sự liên tưởng của các em bé thêm bay bổng, thêm phong phú, mang đến cho các bạn nhỏ kho tàng kiến thức cơ bản, thú vị về thế giới xung quanh. Để thỏa mãn sự tò mò, lòng ham muốn tìm hiểu, thích khám phá của các bạn nhỏ Võ Quảng lại tiếp tục dẫn các bạn về với làng quê yên bình với chú trâu đang đứng đứng đĩnh trở về nhà:

Bóng chiều tỏa ra nhanh
Trên các bờ bụi rậm
Đồng quê đang xanh thắm
Bỗng chốc trở tối mờ.

Trâu tôi đã ăn no

Bước giữa trời yên tĩnh
Trâu tôi đi đứng đỉnh
Như bước giữa ngàn sao.

(Ngàn sao làm việc)

Không còn không khí buổi sáng ồn ào với những tiếng trò chuyện của “*Những chú ngỗng trắng tinh/Oang oang vui câu chuyện*” trong bài thơ “*Đàn bò chao*” nữa mà giờ đây là một bức tranh đồng quê thanh bình, yên ả với hình bóng to lớn đứng đỉnh đi về của chú trâu nhà. Con trâu là một loài động vật ăn cỏ thường được nuôi ở các vùng quê đặc biệt có nhiều ở các vùng núi phía Bắc nước ta. Vì vậy không phải bạn nhỏ nào cũng có cơ hội được tận mắt chứng kiến những chú trâu nhà ấy. Thế nên Võ Quảng đã tặng cho các em nhỏ một bức tranh xinh đẹp với hình ảnh một chú trâu nhà ăn no và đang lững thững đi về. Chú trâu đứng đỉnh bước giữa trời yên tĩnh khiến cho ta cảm nhận được sự hiền lành của loài động vật này. Khi xưa con trâu là người bạn đồng hành thân thiết của người nông dân, ngày nay trâu vẫn là một tri kỉ gắn bó với người dân và còn là một biểu tượng cho sự cần mẫn, chăm chỉ, của tinh thần yêu lao động. Trần Đức Ngôn cũng đã nhận xét về loài vật này trong thơ văn Võ Quảng: “Con trâu mộng còn là một con vật khá quan trọng trong văn thơ của Võ Quảng, nó thực sự là một người bạn của các em, chia sẻ với các em những buồn vui từ những buổi tắm trâu ngoài sông, chăn giả ngoài bãi, đến các cuộc tản cư đầy gian truân” [11, tr78]. Vậy nên tác giả đưa loài trâu vào thơ ca không chỉ mở rộng vốn kiến thức của các bạn nhỏ về loài vật này, về sự sinh động và phong phú của thế giới xung quanh mà còn giúp các bạn nhỏ hình thành tình cảm thân mật với các loài vật.

Khu vườn bách thú sống động hơn bởi những âm thanh rôm rả của những loài vật nhỏ bé từ nhện, gián, ve, đom đóm, châu chấu, chuồn chuồn... Đây là những loài vật nhỏ bé xung quanh cuộc sống, quanh ngôi nhà của các em thơ mà các em dễ dàng nhìn thấy và tiếp xúc với nó. Với cách miêu tả chân thực Võ Quảng đưa các em nhỏ tới gần hơn với các loài vật quen thuộc, với những đặc điểm nổi bật của từng loài. Những loài vật ấy được tác giả gửi gắm trong những bài thơ: *Chị Chối Tre*; *Gió*; *Anh Đom Đóm*; *Cóc và Châu Chấu Voi*; *Chú Chấu Chàng*... Võ Quảng đã kể đến “*Anh Đom Đóm*” với những em nhỏ ở những vùng quê yên bình thì các em không còn xa lạ gì với những chú đom đóm bay lập lòe sáng rực mỗi tối. Nhưng các em vẫn chưa thể biết hết được cuộc sống

vào ban đêm của những chú đom đóm. Võ Quảng đã vô cùng tinh ý khi viết về chú đom đóm. Với các em nhỏ màn đêm tăm tối khiến các em e sợ nhưng các em sẽ không còn lo lắng khi được nghe bài thơ “Anh Đom Đóm” của tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng. Dưới ngòi bút tài tình của mình tác giả đã miêu tả công việc đi gác cao cả của anh Đom Đóm:

Mặt trời gác núi
Bóng tối lan dần,
Anh Đóm chuyên cần
Lên đèn đi gác.

(Anh Đom Đóm)

Khi ông mặt trời gác núi, nhường chỗ cho bóng đêm thì cũng là lúc anh Đom Đóm bắt đầu công việc thường nhật của mình là “*lên đèn đi gác*” [12, tr20], anh đom đóm coi việc canh gác như là một nghĩa vụ cao cả mà mình phải thực hiện. Vì phải đi canh gác vào ban đêm nên anh đom đóm đã dùng ánh sáng của mình thấp sáng nơi nơi soi rọi chiếu sáng cho muôn loài như những ngôi sao sáng lấp lánh trên bầu trời chiếu rọi xuống nhân gian. Công việc của anh đóm tuy giản dị, đơn sơ, thầm lặng nhưng nó đã và đang thể hiện một nghĩa cử cao đẹp là hi sinh bản thân mình, làm việc quên mình không ngại khó khăn gian khổ để lo cho người khác có một giấc ngủ ngon, một giấc ngủ yên bình. Khi thực hiện nghĩa vụ canh gác, anh Đóm của Võ Quảng rất tế nhị, không có những bước đi dồn dập, không ồn ào mà ngược lại rất nhẹ nhàng “*đóm đi rất êm*” [12,tr20] trôi theo làn gió làm cho các em nghe có cảm giác như anh Đóm sợ làm ảnh hưởng đến các loài vật khác, làm họ thức giấc khi mình đi canh gác nên đã lợi dụng làn gió để bay đi, hạn chế phát ra tiếng động. Võ Quảng đã rất thành công trong việc miêu tả chú đom đóm vào ban đêm tĩnh mịch. Màn đêm là cái nôi của sự yên tĩnh, vắng lặng, nhưng màn đêm trong thơ Võ Quảng được thấp sáng bởi ánh sáng rực rỡ của sự hi sinh thầm lặng của anh Đóm. Đi suốt một đêm cũng đến lúc anh Đóm quay về nghỉ ngơi và:

Gà đâu rộn rịp
Gáy sáng đằng đông
Tắt ngọn đèn lồng
Đóm lui về nghỉ.

(Anh Đom Đóm)

Kết thúc cuộc hành trình canh gác của mình anh Đóm lui về nghỉ ngơi nhưng hình ảnh của anh đã ghi sâu vào tâm trí trẻ thơ. Vậy là các em đã hiểu được rằng đom đóm hoạt động chủ yếu vào ban đêm và những ánh sáng nho nhỏ vào ban đêm là ánh sáng của những chú đom đóm đang cần mẫn canh gác cho người ngủ. Võ Quảng chiêm nghiệm được sự tò mò, ngộ nghĩnh, ngây thơ trong tâm hồn của các bạn nhỏ nên ông đã đưa đến cho các em một loài vật đặc biệt là chú đom đóm. Chú đom đóm ấy mang trong mình ánh sáng của sự sinh động, một chiếc đèn lồng ngộ nghĩnh đủ khiến cho các bạn nhỏ lưu luyến và thần phục. Võ Quảng miêu tả đom đóm vào ban đêm để các em nhỏ dễ hình dung ra nhất, ngoài Võ Quảng ra thì Hoàng Hương cũng đã sưu tầm một bài thơ “Đom Đóm” [7, tr114] rất hay để dành tặng các bạn nhỏ:

“Đom đóm, đom đóm
Bụng sáng lập lòe
Cứ đêm mùa hè
Đóm ra nhiều lắm
Từ trong bụi rậm
Bay ra bờ ao
Lượn trên cành cao
Xuống chơi bãi cỏ
Như chiếc đèn nhỏ
Chập chờn bay chơi
Bay khắp mọi nơi
Là con đom đóm.”

Những câu thơ nhỏ xinh miêu tả chú đom đóm với ánh sáng lập lòe vào ban đêm, nó cứ bay từ trong bờ ao rồi lên cành cao, lại ra bãi cỏ sử dụng ánh sáng phát ra từ cơ thể nhỏ bé của mình để soi đường canh gác cho muôn loài ở nơi nơi được những giấc ngủ êm đềm và ngon giấc. Bài thơ còn bổ sung thêm kiến thức cho các em loài đom đóm nhỏ bé nhưng rất quen thuộc, gần gũi.

Sau đom đóm Võ Quảng nhắc đến châu chấu, một loài côn trùng chẳng còn xa lạ gì với các bạn nhỏ. Thường thường những em bé ở vùng quê hay theo bố mẹ ra đồng, một kỉ niệm chẳng thể nào quên được là những cuộc phiêu lưu bắt châu chấu, rồi lại cho châu chấu đấu vật với nhau. Một tuổi thơ có thêm hình ảnh của những chú châu chấu lại càng thêm tươi đẹp, đáng nhớ. Võ Quảng đã rất khéo léo lợi dụng điều này để đưa vào những trang thơ của mình hình ảnh của những chú châu chấu và đặc biệt hơn nữa đó lại là những chú châu chấu voi.

Dưới sự miêu tả rất đối chọi chân thực của con cóc, chú châu chấu xuất hiện với vẻ ngoài nhỏ bé, mang một nét gì đó yếu ớt nhưng sức mạnh thì thật là khỏe khoắn:

Cóc gặp Châu Chấu Voi
Cóc nhìn nhìn nhận xét.
- “Ôi! Cái thằng loắt choắt,
Có đôi mắt trong veo,
Có đôi chân cà kheo,
Chỉ gầy bằng cái tóc”.

(Cóc và Châu Chấu Voi)

Dưới con mắt của cóc thì Châu Chấu Voi đúng là rất nhỏ bé, yếu ớt. Cóc cho rằng Châu Chấu Voi chỉ là một thằng loắt choắt, đôi chân thì nhỏ bé, còn người thì gầy gò chỉ bằng cái tóc. Đúng như thế, những chú châu chấu thường có ngoại hình nhỏ bé đôi chân nhỏ nhìn như có vẻ ốm yếu lắm, Võ Quảng đã vận dụng rất tài tình sự linh hoạt của mình vào trong thơ ca, chỉ với một chút cười nhạo, chế giễu của Cóc đã làm nổi bật lên những đặc điểm đặc trưng riêng của loài châu chấu. Đa số những loài châu chấu thường có kích thước nhỏ, cơ thể gồm phần đầu, phần thân, và phần bụng với đôi mắt to lồi ra phía trước và một đôi chân nhỏ, dài. Tuy chân của Châu Chấu Voi nhỏ thật đấy chú gầy thật đấy nhưng khả năng bật nhảy của chú thì lại vô cùng suât sắc:

Châu chấu nhìn ra xa,
Hất đôi chân tách tách.
Bỗng dưng đánh một phóc
Nhảy vọt lên ngọn cây
Đứng nhìn khắp trời mây,
Rung rung đôi râu mép.

(Cóc và Châu Chấu Voi)

Cóc đã phải choáng ngợp, bất ngờ trước sức mạnh và sự tài tình của Châu Chấu Voi. Chỉ với một cú bật quen thuộc Châu Chấu Voi đã bật phóc lên ngọn cây ung dung ve vẩy bộ râu oai vệ ngắm nhìn trời mây. Chỉ bằng một bài thơ mà Võ Quảng đã miêu tả được hết hình ảnh bên ngoài và sức mạnh tiềm ẩn của loài châu chấu, các em nhỏ không chỉ bất ngờ mà còn thán phục trước sự tài tình của châu chấu. Qua đó các em còn thấy được sự sinh động sự đáng yêu của những loài côn trùng, mặc dù bên ngoài nhỏ bé nhưng bên trong là một sức mạnh phi thường đáng ngưỡng mộ.

Không dừng lại ở đó Võ Quảng tiếp tục dẫn dắt các em bước vào bức tranh âm thanh rạo rực của loài “ve” mà ở đây ông muốn nhấn mạnh hơn là âm thanh đặc biệt của “ve sầu”. Hầu hết tất cả các em nhỏ từ những vùng quê yên bình đến nơi phố thị đông đúc thì các em đều đã được nghe tiếng ve sầu gọi báo hiệu một mùa hè tới. Mùa hè có lẽ sẽ thiếu đi nét đặc trưng riêng của nó khi thiếu đi tiếng ve. Khi hàng phượng cuối sân trường bắt đầu thấp lè tè những bông lửa đỏ và khi tiếng ve sầu bắt đầu náo nức râm ran thì đó cũng là lúc một năm học sắp hoàn thành. Mùa hè đến! Từ cuối tháng tư ve sầu đã bắt đầu dạo khúc nhạc mùa hè. Sang tháng năm ve kêu ồn ã liên hồi hầu như không bao giờ ngắt. Nghĩ cũng cứ lạ, loài ve cứ suốt ngày dạo nên những bản đàn rộn rã của tuổi thơ khiến lòng người xôn xao. Biết được điều này Võ Quảng đã chắt một nét chắt phá cho bộ sưu tập đồ sộ về những nghệ sĩ côn trùng của mình. Tiếng ve trong bài thơ “*Gió*” của tập thơ “*Ái dậy sớm*” đã góp phần tạo nên một bản hợp xướng của “gió” du dương mà lay động lòng người:

Gió có nhiều bạn,
Có bạn Trúc Xanh
Tốt bụng hiền lành
Tặng Gió chiếc sáo.
Ve đi hát dạo
Tặng chiếc phong cầm.

(*Gió*)

Loài ve dưới ngòi bút của Võ Quảng không chỉ là một loài côn trùng bình thường báo hiệu một mùa hè đến mà còn là một ca sĩ, nhạc sĩ dù không có lời ca nhưng vẫn đủ để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng người nghe. Không chỉ thế ve còn là một người bạn tốt đã tặng cho gió một chiếc phong cầm, hình ảnh hết sức đẹp đẽ của sự đoàn kết, sự chia sẻ yêu thương. Trong thơ Võ Quảng các em thấy được những âm thanh hết sức gần gũi, quen thuộc gắn bó với mình. Tác giả Nguyễn Đình Hưng cũng có những câu thơ bắt hủ mang vác tuổi thơ hồn nhiên của các em nhỏ:

Ve Sầu be bé mà khôn
Đào hang dưới đất sống chôn đầu mình
Chờ khi nắng Hạ rập rình
Ông trời đi ngủ cựa mình lên cây.

Nhớ thời mẫu giáo thơ ngây
Hành cha bắt nó buộc dây cho mình
Áp tai đập đất thành thành
Bảo Ve phải hát để mình lắng nghe.

(Ve sầu với tuổi thơ)

Hay Nguyễn Trường dành tặng các em những vần thơ mang dáng dấp của tuổi thơ trong trẻo

Du dương lên tận mây xanh
Bay xa vọng khắp thị thành, làng quê
Phượng hồng gảy điệu nhạc ve
Nhớ ơi là nhớ, mùa hè chia vui.

Ve sầu vỗ nhạc đất trời
Râm ran nhớ mãi cả thời tuổi thơ
Thân thương tiếng nhạc ngân ngơ
Quê hương yêu dấu giấc mơ trưa hè.

Nhạc ve nhịp điệu đồng quê
Nơi cha đánh giặc, diệt tề trừ gian
Ngày đêm bảo vệ xóm làng
Ve kêu nòng súng hát vang khai hoàn!

(Nhạc ve)

Đúng là trẻ thơ thì em bé nào cũng thế, với các em tiếng ve thật sự mang rất nhiều kí ức tuổi thơ, những kỉ niệm tươi đẹp theo các em trong suốt cả cuộc đời. Vì thế là một nhà thơ yêu quý trẻ em Võ Quảng đã không quên cung cấp cho các em những kiến thức cơ bản mà sâu sắc giúp các em ghi nhớ đặc điểm của các loài vật và giúp các em hình thành những tình cảm với tự nhiên, với động vật.

Mặc dù những loài vật mà Võ Quảng gửi vào trong thơ rất nhỏ bé nhưng lại gắn liền với cuộc sống hàng ngày với các em bé thơ và chúng còn mang trên mình những đặc điểm nổi bật hết sức thân thuộc mà bạn nhỏ nào cũng biết. Loài nhện thường giăng tơ tại những nơi như trần nhà, góc nhà, góc tường, gầm giường... Loài gián thường sống ở những nơi tối tăm, ẩm thấp...

Nhện cuống cuống

Co cẳng chạy,
Gián lấy bầy
Bay tứ tung.

(Chị Chối Tre)

Trong đoạn thơ này chị Chối Tre đã dùng sức mạnh của mình đuổi hết nhện, gián ra khỏi nhà. Nhện và gián cuống cuống vội vàng bỏ chạy, điều đáng chú ý nhất ở đây là Võ Quảng không quên nhấn mạnh đặc điểm của loài nhện và gián, nhện thì giăng tơ và không bay được nên chỉ cuống cuống bỏ chạy còn gián thì có cánh và có thể bay được nên cứ bay tứ tung. Đến đây các em nhỏ không chỉ thán phục sức mạnh của chị Chối Tre mà các em còn mở mang thêm vốn hiểu biết của mình về các loài vật nhỏ bé thường hay xuất hiện trong nhà của mình. Đôi khi những loài vật này khá nhỏ bé và có thể nhiều em nhỏ sẽ chưa từng thấy chúng nhưng theo chân Võ Quảng thì các em đã khám phá ra rất nhiều điều hay, thú vị.

Võ Quảng đã dùng hết tài năng của mình để họa nên một thế giới côn trùng phong phú và sống động. Từ những loài côn trùng rất nhỏ bé nhưng ông vẫn tỉ mỉ, tinh tế quan sát, miêu tả chúng một cách rõ ràng, chính xác, ông không chỉ cung cấp cho các em nhỏ một khối lượng kiến thức lớn về côn trùng mà còn giúp các em nhỏ tiến gần hơn với thiên nhiên, giúp các em rèn luyện óc quan sát, sự kiên trì, tính nhẫn nại. Có thể nói Võ Quảng đã dâng hiến rất nhiều tâm huyết của mình cho thơ ca để tạo nên những bài thơ để đời, hình thành và tái hiện những hồi ức tươi đẹp cho các em nhỏ.

1.1.2. Thế giới loài vật hoang dã

Để bổ sung cho khu vườn bách thú sinh động của mình Võ Quảng không chỉ nhắc đến các loài côn trùng nhỏ bé nhưng có sức mạnh to lớn, các loài vật quen thuộc nuôi trong gia đình,... mà còn có cả các loài thú, chim muông, các loài họ nhà cóc, các loài vật sống dưới nước... Trong tập thơ “Ai dậy sớm” Võ Quảng đã mang rất nhiều những hình ảnh của các loài chim muông vào những trang thơ xinh xắn mà sống động. Các loài chim muông thì vô cùng đa dạng và phong phú phải kể đến các loài chim khuyên, cò bợ, bói cá, vạc, vàng anh, cổ đỏ, bách thanh, quạ, sáo sậu, họa mi, bồ chao, chiền chiện, chim én... Các loài chim này là một bộ phận quan trọng trong khu vườn của Võ Quảng. Đầu tiên là những chú bồ chao ríu rít lúc bình minh:

Mái nhà tranh quện khói

Tỉnh giấc lúc bình minh.
Những chú ngỗng trắng tinh
Oang oang vui câu chuyện.
Đàn bồ chao luôn miệng
Hú hí ngoài cây rơm.
Chúng nhảy nhót lơn ton
Rồi tung bay đi tuốt.
Chúng bay xa mắt hút,
Đến đậu ở cây rơm.
Lại nhảy nhót lơn ton
Lại bay xa đi tuốt.

(Đàn bồ chao)

Bồ chao có bộ lông lông mềm, dày, xốp, thường có màu nâu hung vàng xin, phần trên đầu có cái mào, ngực và bụng màu trắng muốt, hai bên mắt có vết đen kéo dài, cánh tròn, chân khỏe và cao, thích nghi với việc di chuyển trên mặt đất và trên các cành cây, có tiếng hót vang và ồn ào. Đây là loài chim quý vừa có giá trị khoa học vừa có giá trị thẩm mỹ. Những chú bồ chao đang rôm rả hú hí ngoài vườn chúng nhảy nhót vui vẻ khiến cho ta thấy được sự náo nhiệt, sôi động của loài chim này. Chúng cứ bay ra bay vào đến đậu ở cây rơm rồi lại bay vào bay ra, qua cách miêu tả của Võ Quảng, ông không ghi rõ những chú bồ chao đang hót líu lo nhưng ông ví chúng đang “hú hí ngoài cây rơm” điều này chứng tỏ rằng chim bồ chao cũng là một loài chim có tiếng hót vui vẻ, giòn giã. Chúng còn có một biệt tài là đặc biệt như một người nghệ sĩ chuyên nghiệp:

Vừa múa, vừa hát

Các chú Bồ Chao!

(Những nghệ sĩ)

Đến đây các chú bồ chao thật sự đã khẳng định mình là một thiên tài âm nhạc, vừa có thể múa, vừa có thể hát. Chẳng kém các chú bồ chao, các loài chim khác cũng nhanh nhẩu thể hiện tài năng của mình:

Nhiều tài xuất sắc

Là các chú Chim

Đàn hát liên miên

Đủ làn, đủ điệu.

(Những nghệ sĩ)

Những chú bồ cát có giọng hót long lanh rất truyền cảm và thanh thoát. Với giọng hát đẹp trong như sương thì bồ cát chẳng ngại ngần gì khi tự tin thể hiện giọng hát của mình. Các em nhỏ phải bất ngờ trước những giọng hát đặc biệt nhưng vô cùng kì diệu. Các bạn nhỏ chỉ biết nghe tiếng chim ríu rít ngoài vườn nhưng các em chưa biết được vẻ đẹp tuyệt phẩm của những giọng ca vàng xung quanh chúng ta. Vàng Anh thì có giọng hát xôn xao, lạ lẫm; Bồ Cát thì có chất giọng trong trẻo, long lanh nhưng ánh ban mai; Bồ Chao thì có thể vừa múa, vừa hát; giọng anh Chiền Chiền thì vang lừng, ngân cao; còn chú Én Xanh thì chao liêng, múa lượn trên bầu trời. Những người nghệ sĩ “nhân dân” đã bỏ nhiều công sức để cống hiến cho tác phẩm âm nhạc để đời tạo nên một “nhà hát lớn” với những buổi biểu diễn có ý nghĩa đặc biệt. Tiếp tục cho buổi biểu diễn ấy Sáo Sâu, Họa Mi, Cu Cườm cũng nhiệt tình tham gia nhưng những loài chim này đã đứng ở “*Bờ tre làng*” để phối hợp với tiếng kéo kệt của khóm tre xây dựng nên một nhóm nhạc có một không hai:

Đổ lại đàn cò trắng
Tre như nở bùng hoa.
Sáo sâu nổi hát ca
Tre rung rinh trời sáng.

Lời họa mi loáng thoáng
Tre phe phẩy đung đưa.

Cu cườm hát giữa trưa
Tre họa lời kiu kịt.

(*Bờ tre làng*)

Vào một buổi sáng yên ả của làng quê thì những chú chim sáo sâu bắt đầu cất tiếng hát, tiếng hát nghe râm ran mà vui như đang đón chào ngày mới. Họa mi cũng nhanh nhẩu tiếp sức, tiếng hót trong veo của họa mi nghe loáng thoáng như đang ở gần. Khi buổi trưa đến họa mi và sáo sâu nghỉ ngơi thì cu cườm bắt đầu trở tài ca hát. Như vậy, nhóm nhạc vẫn liên tục trình bày những kiệt tác tinh tế đặc biệt không để làm gián đoạn, ngưng trệ buổi công diễn. Bằng những tiếng hót thánh thót, vang xa, bờ tre làng trở thành nơi náo nhiệt, rộn ràng nhất trong không gian tĩnh lặng của miền quê.

Với lòng yêu quý trẻ thơ, cả đời tâm huyết vì trẻ thơ, Võ Quảng mang trong mình một hoài niệm, một niềm mong mỏi muôn mang đến cho các bé thơ

những kiến thức bổ ích nhất, tươi đẹp nhất. Điều này được thể hiện rõ trong các bài thơ của ông luôn mang rất nhiều tình cảm dành cho các em. Các bài thơ ấy phác họa nên một thế giới động vật phong phú, hấp dẫn luôn mang nhiều hình ảnh, nhiều âm thanh để các em nhỏ có thể hình dung, tưởng tượng dễ hơn, khơi gợi những thói quen tốt cho các em. Khép lại buổi hòa nhạc sôi động Võ Quảng lại đưa các bạn nhỏ đến với một lớp họa của các loài chim. Lớp họa ấy mang tên “*Phải chung màu lại*” gồm có các bạn Quạ Khoang, Bói Cá, Vẹt Xanh, Vàng Anh, Cổ Đỏ, Bách Thanh. Các bạn gặp nhau và bàn chuyện sôi nổi, ai cũng tán thành phải ghi lại đầy đủ muôn sắc, muôn màu của mùa xuân, mọi người đều rất thích thú, chuẩn bị đem hết tài năng nhiệt huyết của mình ra để bắt tay vào việc lưu giữ lại mùa xuân. Các bạn chim xinh đẹp đều rất đáng yêu ai cũng sắc sỡ trong bộ áo riêng của mình nhưng thật không vui các bạn chỉ có mỗi người một màu thì làm sao thể hiện được hết những màu sắc tươi đẹp, lung linh của mùa xuân:

Nhưng thật đáng tiếc
Cái khó bày ra!
Quạ sờ khắp da
Chỉ một màu mực.
Vàng Anh rớt cục
Chỉ có màu vàng.
Bói Cá càn xoàng,
Chỉ toàn màu lục.
Cổ Đỏ càn cục
Chỉ có cục son,
Trong lúc núi non
Long lanh nghìn sắc.

(Phải chung màu lại)

Võ Quảng đã không quên mang đến cho các em nhỏ những đặc điểm đặc trưng nổi bật của các loại động vật. Đặc biệt là chim muông thì mỗi loài mỗi vẻ, sự đa dạng về các loài chim và màu sắc của chúng đã bày ra trước mắt các em một bầu trời rộng lớn chói chang, sắc sỡ. Các em nhỏ không chỉ biết tên gọi của chúng mà còn khám phá ra được những vẻ đẹp riêng của từng loài. Quạ Khoang có lớp áo màu mực, Vàng Anh chuyển mặc áo vàng, Bói Cá mang trên người một lớp lông màu lục, Cổ Đỏ cũng có một nét đặc biệt không kém màu lông của

chú chỉ toàn màu đỏ. Để cho bức tranh xuân về được tuyệt mỹ nhất các loài chim phải hợp chung màu với nhau để có đủ màu sắc tô vẽ cho bức tranh:

Chợt đâu diu dặt
Tiếng anh Bách Thanh:
“Muôn vẽ nên tranh
Phải chung màu lại!”
Tiếng reo: Phải, phải!
Vang cả núi rừng
Các chim vui mừng
Pha chung màu sắc.

(Phải chung màu lại)

Sự xuất hiện của chim Bách Thanh với một ý kiến hết sức độc đáo, thuyết phục các loài chim khác đồng lòng, phải chung màu lại mới có thể tô vẽ được hết khung cảnh mùa xuân nghìn sắc tung bừng. Các loài chim đều thống nhất, hợp sức lại với nhau để góp phần gìn giữ, tái hiện lại hương sắc của đất trời. Dưới cái nhìn đáng yêu, hồn nhiên của các em nhỏ thì các bạn chim ấy thật thông minh và biết cách phối hợp với nhau. Các loài chim có nhiều nhưng vẫn biết cách liên kết với nhau tạo nên một mối quan hệ bạn bè gắn bó như một chiếc dây nôi ghép muôn loài lại với nhau. Chỉ với một bài thơ bé xinh nhưng có hẳn sáu loài chim xuất hiện trong đó, điều này cho ta thấy được Võ Quảng đã yêu quý trẻ thơ như thế nào. Chỉ có quý mến các em, chỉ có giành nhiều tình cảm cho các em thì ông mới viết ra được những trang thơ với nhiều ý nghĩa nhân văn, ông đã bỏ nhiều công sức để quan sát, tưởng tượng, miêu tả một cách chân thật nhưng vẫn rất gần gũi với các em để các em biết được rằng thế giới động vật xung quanh các em rất giàu và đa dạng. Ngoài những loài chim mà Võ Quảng vừa kể ta còn bắt gặp những chú chim Khuyên, chị Cò Bợ, thím Vạc:

Một đàn chim non
Trong cây nổi ngáy.
Ao không động dậy
Lau lách ngủ yên.
Một chú chim Khuyên
Nằm mơ ú ớ.
Tiếng chị Cò Bợ
- “Ru hời, ru hời!
Hời bé tôi ơi,
Ngủ cho ngon giấc!”

Ngoài song thím Vạc

Lặng lẽ mò tôm.

(Anh Đom Đóm)

Khi màn đêm buông xuống cũng là lúc nghỉ ngơi của những loài vật. Những chú chim non nổi ngáy, chú chim Khuyên nằm mơ ú ớ, chúng tuy đang ngủ nhưng vẫn rất ngộ nghĩnh các em nhỏ có thể bật cười trước vẻ hồn nhiên ấy. Không cần phải nói lời hoa lệ, chỉ cần nhưng từ ngữ đơn giản, thân thuộc cũng đủ để tạo nên tiếng cười, thu hút các em bé. Tiếng chị Cò Bọ đang ru con ngủ, hình ảnh thím Vạc lặng lẽ mò tôm chính là một khung cảnh đẹp của cuộc sống sinh hoạt hàng ngày của họ, ban đêm họ vẫn thức ru con ngủ, vẫn cần mẫn kiếm ăn. Cò, vạc là một trong những loài vật đại diện cho sự cần mẫn, chăm chỉ như một người lao động cặm cùi ngày đêm:

Cò mãi mê nhặt ốc

Chui giữa lách với lau

Đôi cánh cò trắng phau

Bị lấm đầy bùn đất!

(Cò biết ở sạch)

Những con cò được tác giả Võ Quảng miêu tả vô cùng đặc biệt, chúng không bay liệng giữa trời mà đang bận bịu kiếm ăn, không quản khó khăn vất vả, cò cặm cùi giữa lau lách để kiếm mồi. Có thể con cò là một loài vật chỉ xuất hiện nhiều ở những cánh đồng, cánh rừng, những vùng núi, đầm lầy nhưng không vì thế mà Võ Quảng để các em nhỏ bị khoảng cách kéo các em ra xa hơn các loài vật. Cho dù là một loài vật xa lạ với nhiều em nhỏ như cò cũng được tác giả gửi gắm vào thơ ca nhờ đó làm sợi dây gắn kết các em nhỏ với thế giới xung quanh, dành riêng cho các em một vườn bách thú với hàng trăm nghìn loài động vật khác nhau.

Ngoài những loài chim muông có tiếng hát vang dội, lay động núi rừng thì còn có những loài thú như sóc, khỉ, vượn, voi, thỏ, nai, bê... Những loài vật ấy cũng để lại ấn tượng rất sâu sắc trong lòng các em. Sự xuất hiện của chú voi trong bài thơ “*Chú voi con*” đã cung cấp cho các em nhỏ những đặc điểm vô cùng hữu ích, hấp dẫn các em tìm hiểu, khám phá thế giới xung quanh. “Chú voi con” đi khám sức khỏe và được các bác sĩ nhà trẻ khám cho rất tỉ mỉ và kết quả cho thấy voi rất bình thường, cơ thể voi con rất khỏe mạnh:

Bác sĩ nhà trẻ

Khám họng cho voi,
Dòm dòm soi soi.
Viêm xoang chẳng có
Bảo voi chống vó
Ngửa mặt lên trời,
Đặt ống sang ngời,
Lắng nghe tim đập.
Nghe xong gật gật:
- Nhịp đập chẳng sao!

(Chú voi con)

Voi được biết đến là những người bạn của buôn làng đặc biệt ở những cánh rừng, vùng bản làng Tây Nguyên. Những chú voi rất thân thiện, chúng thường giúp đỡ dân làng làm nương, khuân vác các vật nặng. Võ Quảng đã rất linh động khi ông đã tạo điều kiện cho các bạn nhỏ được tiếp cận với một loài vật tưởng chừng chỉ có trên tivi, phim ảnh nhưng nay lại xuất hiện ngay trong thơ ca mà các em hay được nghe đọc hàng ngày, điều này lại kích thích trí tượng tượng phong phú, cái nhìn chân thật, đáng yêu của các em về loài vật này. Để gần gũi hơn nữa thì Võ Quảng còn cho các em thấy hình ảnh chú voi đi khám sức khỏe, voi không nhút nhát không sợ bác sĩ mà rất dũng cảm để các bác sĩ khám bệnh cho mình. Bác sĩ khám họng và nghe nhịp tim của voi và thật may mắn, họng voi thì không có viêm xoang, còn nhịp đập thì cũng chẳng sao. Bác sĩ lại tiếp tục khám những bộ phận khác trên cơ thể voi con. Các bác sĩ nhà trẻ đã khám “*khuỷu chân*”, khám “*bụng*”, “*thử nước giải*”, “*máu*” và kết quả số liệu cho thấy sức khỏe voi ta còn hơn bò tót. Nhưng điều hóm hỉnh ở đây là phản ứng của chú voi khi bị bác sĩ gõ gõ vào khuỷu chân voi ta giật gân, tung lên như bắn. Phản ứng ấy chân thật, ngộ nghĩnh như những phản ứng đáng yêu của các em nhỏ khi gặp bác sĩ. Khi bác sĩ khám xong và nhìn thấy kết quả bất ngờ các bác sĩ nhà trẻ thật ngưỡng mộ và hỏi bí quyết để có một sức khỏe tốt như vậy:

Hỏi voi bí quyết
Sức khỏe nhờ đâu?
Voi cười bấy lâu
Tôi chăm thể dục!

(Chú voi con)

Voi có một lời khuyên rất bổ ích đến các bạn nhỏ, để có được sự khỏe mạnh như voi thì các bạn phải chăm tập thể dục, thể thao để rèn luyện bản thân giúp cơ thể có một sức khỏe tốt nhất. Kết thúc buổi khám sức khỏe của voi, Võ

Quảng lại tiếp tục dẫn các em nhỏ đến thăm những loài vật khác. Đó là chú thỏ và chú nai khi đến nhà bạn chơi:

- Cốc, cốc, cốc!

- Ai gọi đó?

- Tôi là Thỏ

- Nếu là Thỏ

Cho xem tai.

- Cốc, cốc, cốc

- Ai gọi đó?

- Tôi là Nai

- Nếu là Nai

Cho xem gạc.

(Mời vào)

Thỏ và nai cùng đến nhà bạn chơi và bạn ấy đã kiểm tra xem những bạn đang gõ cửa có phải bạn của mình hay không bằng cách hỏi thỏ cho xem tai và hỏi nai cho xem gạc. Võ Quảng đã sử dụng những đặc điểm đặc trưng rất phù hợp với từng loài vật và phù hợp với khả năng liên tưởng của các bạn nhỏ. Vì thỏ có đôi tai to dựng đứng ở trên đầu và đôi tai ấy rất đặc biệt không thể nhầm lẫn với bất cứ loài vật nào được. Còn đôi gạc của nai cũng vậy nên những bộ phận ấy được tác giả Võ Quảng sử dụng để nhận biết thỏ và nai trong các loài vật khác, để các bạn nhỏ không bị nhầm lẫn. Vì trong tập thơ “Ai dậy sớm” có một khu vườn bách thú rộng lớn và sống động nên ông đã đưa ra rất nhiều các đặc điểm nổi bật gắn với từng loài, từng tập tính sinh hoạt của chúng để cung cấp cho các bạn nhỏ những đặc trưng của mỗi loài không bị nhầm lẫn với các loài vật khác.

Được liệt kê cuối cùng trong vườn bách thú là những loài vật họ nhà cóc: cóc, chẫu chàng, nòng nọc, ếch... và các chú niềng niềng, cá trôi. Cóc được nhân dân ta biết đến với một điểm là con vật này có thể báo mưa:

Con cóc

Đánh một phóc

Như bật lò xo

Cái bụng Cóc to

Tròn như cái trống

Cái miệng khoét rộng
Như miệng bùng binh
Ngoài hiên thành linh
Nổi lên: Ọc, ọc!
Tôi là con Cóc,
Tôi báo trời mưa.
Trời đang nắng trưa
Bỗng dưng tối mịt.
Mưa đâu rồi rít
Khắp ngả kéo về.
(*Báo mưa*)

Chú cóc có bốn chân, hai chân trước và hai chân sau, các chân của chú có khả năng bật xa rất tốt như lò xo chỉ cần đánh một phóc liền đi rất xa. Cóc có lớp da bên ngoài sần sùi, một cái bụng tròn to như chiếc trống, cái miệng khoét sâu và tiếng kêu ọc ọc báo hiệu trời mưa. Truyện cổ tích Việt Nam có câu chuyện “*Con cóc là cậu ông trời*” và Võ Quảng đã rất thành công khi miêu tả chú cóc gọi trời mưa xuống, mặc dù trời đang nắng trưa nhưng khi có cất tiếng kêu, gọi ông trời thì trời bỗng dưng tối mịt lại mây đen kéo đến và mưa rối rít kéo về. Một chú cóc nhỏ bé nhưng chú có thể điều khiển cả trời đất chỉ bằng tiếng kêu của mình. Dưới con mắt ngây thơ của các bạn nhỏ thì con cóc như “cậu ông trời”, cóc cất tiếng kêu thì ông trời cũng phải nghe theo. Anh em họ hàng nhà cóc còn có nòng nọc là con của cóc sống ở dưới nước đến khi đứt đuôi thì vừa sống trên cạn vừa sống dưới nước, còn có chấu chàng thuộc loài lưỡng cư và cũng vừa sống ở trên bờ vừa sống ở dưới nước. Khu vực chấu chàng sinh sống còn có cả sự góp mặt của những chú chuồn chuồn, anh niềng niềng, bác cá trôi... được miêu tả:

Một chị Niềng Niềng
Hi hục dưới bùn.
Một anh Chuồn Chuồn
Là là mặt nước.
Một chú Nòng Nọc
Ngọ nguậy cái đuôi.
Một bác cá trôi
Xòe vây quạt quạt.

Chẫu Chàng im bật

Đưa mắt ngồi nhìn.

(Chú Chẫu Chàng)

Không chỉ có vườn bách thú của Võ Quảng sống động mà chỉ một hồ nước nhỏ như nơi chẫu chàng sinh sống cũng giống như một hệ sinh thái đa dạng. Một hồ nước nhỏ nhưng đầy đủ các loài sinh vật, các loài vật ấy không đứng im mà còn vận động khiến cho ta có cảm giác ao nước luôn tràn ngập sức sống, một chiếc ao nhỏ nhưng vẫn giữ được vẻ đẹp tự nhiên vốn có của nó.

Nếu trong “Dế mèn phiêu lưu kí” Tô Hoài kì công miêu tả những loài côn trùng nhỏ bé như: dế mèn, bọ ngựa, chuồn chuồn, kiến... Ông xây dựng hình ảnh những loài vật này mang tính cách, phẩm chất như con người, tạo nên một xã hội thu nhỏ nhưng Tô Hoài đi xoáy sâu vào nhân cách, diễn tả cả cuộc đời của những loài vật này. Ở “xã hội” này mang đầy đủ các tầng lớp, các kiểu người trong xã hội. Tô Hoài viết tác phẩm này cho trẻ thơ kể về một chuyến phiêu lưu rất dài, đó là một câu chuyện gắn liền với nó là rất nhiều những bài học quý báu. Khác với Tô Hoài, Võ Quảng không đi diễn tả cuộc đời của một nhân vật chính nào đó mà ông tập trung cho trẻ em làm quen, mở rộng về các loài vật từ các loài vật gần gũi đến xa lạ. Ông tập trung miêu tả đặc điểm của những loài vật này và chủ yếu đưa trẻ thơ đến với thế giới các loài vật sinh động, đáng yêu mà loài vật nào cũng có.

Như vậy, Võ Quảng đã dùng hết tài năng, tâm huyết của mình để mang lại những kiến thức bổ ích, mang đến những điều thú vị cho các em nhỏ về thế giới động vật đa dạng, phong phú hội tụ đầy đủ trong tập thơ “Ai dậy sớm”. Để phù hợp với lứa tuổi bé thơ của các em nhỏ thì Võ Quảng lựa chọn cách miêu tả đơn giản nhất, chân thật nhất nhưng vẫn không kém phần hóm hỉnh, ngộ nghĩnh. Các loài vật đa số đều gần gũi với các em, còn những loài vật xa lạ các em chưa biết thì Võ Quảng biến chúng thành gần gũi để các em dễ hình dung nhất. Đặc biệt những loài vật ấy còn có những hành động đáng yêu và dễ thương rất phù hợp với con mắt hồn nhiên của các bạn nhỏ. Thế giới động vật mà Võ Quảng đã kì công phác họa mang đến những điều rất bổ ích, góp phần xây dựng tuổi thơ tươi đẹp cho các em nhỏ. Thế giới loài vật đa dạng, phong phú, sống động, đáng yêu... giống như những người bạn nhỏ luôn hồn nhiên, trong sáng. Đó chính là nét riêng trong thơ Võ Quảng, các con vật mà ông đưa vào thơ ca dù gần gũi hay xa lạ nhưng vẫn mang một nét ngộ nghĩnh, ngây thơ như chính tâm hồn của các bạn nhỏ.

1.2. VƯỜN BÁCH THẢO RỰC RỠ SẮC MÀU

1.2.1. Vườn bách thảo xanh mát vào mùa xuân

Thiên nhiên với tất cả vẻ đẹp, sự phong phú đa dạng, sự biến hóa kỳ diệu... luôn mở rộng nhận thức, phát triển trí tưởng tượng và bồi đắp tâm hồn cho tuổi thơ. Thiên nhiên bốn mùa xuân, hạ, thu, đông không thể thiếu trong thơ viết cho thiếu nhi mọi thời đại, mọi nơi, mọi lúc. Võ Quảng, bằng sự trân trọng tuổi thơ, tình yêu cuộc sống, ý thức sâu sắc về thiên chức người cầm bút, nhà thơ như một họa sĩ tài ba đã quan sát và chắt lọc những nét tiêu biểu của cỏ cây, hoa lá... đã dệt nên một thế giới thần tiên để dâng tặng cho các em. Vườn thơ ấy, có những bức tranh lộng lẫy của thiên nhiên bốn mùa được thâu tóm những nét điển hình nhất, những màu sắc rực rỡ đặc trưng riêng biệt cho từng mùa. Đầu tiên là màu xanh non tươi mát, mỡ màng của những chồi non đang vươn mình tỉnh giấc, màu sắc rực rỡ của muôn hoa đua nở đón chào mùa xuân. Gam màu chủ đạo của mùa xuân trong tập thơ “Ai dậy sớm” chính là sắc xanh biếc trong trẻo của những búp non, sắc lung linh rạng rỡ của muôn hoa nở. Đó là một thoáng đổi thay của trời đất khi mùa xuân chợt đến qua sự thức tỉnh của chồi biếc:

Dưới vỏ một cành bàng
Có một vài lá đỏ
Một mầm non nho nhỏ
Còn nằm nép lặng im...
Mầm non mắt lim dim
Cố nhìn qua kẽ lá
Thấy mây bay hối hả
Thấy lát phát mưa phùn.

(Mầm non)

Đó là bầu trời khi mưa phùn xuất hiện, các mầm non đang hé đôi mắt lim dim ngái ngủ nhìn ra ngoài trời mây. Vào độ cuối đông rừng cây rụng hết lá chỉ cần một cơn gió nhẹ thổi qua cũng khiến cho những chiếc lá rụng xuống ào ào như bão, trên cành cây xơ xác chỉ còn cội với cành. Rồi cả đất trời xôn xao, chim muông ríu rít “chíp chip chiu! Xuân đến” nổi hát ca vang dậy, những khe suối róc rách, rì rào reo mừng, mầm non bật dậy trong không khí tràn đầy sức sống, góp một sắc xanh tràn chề nhựa sống tô điểm mùa xuân thêm rạng rỡ.

Sứ giả của mùa xuân là những chiếc mầm non mẫm mĩm mà đáng yêu báo hiệu một mùa xuân tràn ngập sức sống đang tới. Khi mầm non bùng dậy

cũng là lúc xuân sang cả núi rừng được phủ một màu xanh biếc mỡ màng, rực rỡ, cây cối đâm chồi nảy lộc, ngàn hoa đua nhau khoe sắc, cả núi rừng như vươn dậy sau một giấc ngủ đông lạnh lẽo, ủ rũ kéo dài. Cả đất trời như bừng tỉnh khoác trên mình một bộ áo mới tươi tắn, đẹp lung linh rạng ngời. Mùa xuân đẹp thế ấy còn được lưu giữ lại trong những nét vẽ sắc sảo, rực rỡ sắc màu của các loài chim. Thấy cảnh sắc mùa xuân đẹp lung linh, rạng ngời nên các loài chim muông đã thống nhất:

- “Mùa xuân trải khắp
Muôn sắc, muôn màu
Ta phải mau mau
Ghi cho đầy đủ!”

(Phải chung màu lại)

Biết là phải vẽ lại bức tranh khung cảnh mùa xuân những mỗi loài chim chỉ có trong mình một màu sắc riêng biệt. Loài quạ thì chỉ có một màu mực, chim Vàng Anh thì chỉ có màu vàng, chim Bói Cá thì đậm màu lục, chim Cổ Đỏ thì quá rực rỡ với một màu son đỏ chói lọi thế nhưng những chú chim này không chỉ tô điểm thêm cho cảnh sắc mùa xuân bằng những nét vẽ tươi đẹp mà còn thêm phần chấm phá bằng chính màu sắc trên bộ lông của mình. Nào đen, nào vàng, nào xanh, nào đỏ lại thêm những bông hoa đua nhau khoe sắc đã tạo nên một tuyệt phẩm tự nhiên đắm đuối lòng người. Và cuối cùng bức tranh sống động của mùa xuân cũng đã hoàn thành:

Như một điệu nhạc
Năm đó mùa xuân
Nghìn sắc tung bừng
Vào tranh tuyệt đẹp!

(Phải chung màu lại)

Mùa xuân như một người bạn đồng hành cùng tuổi thơ của các em nhỏ. Các em thường nghĩ mùa xuân gắn liền với các loài hoa đua nhau nở tung bừng, cây cối tốt tươi và mùa xuân cũng là mùa của sức sống tươi đẹp, những loài cây trụi lá đã thay vào đó là lớp áo xanh non mỡ màng, mỗi cây mỗi sắc là mùa xuân có nghìn sắc hương rực rỡ, tuyệt đẹp.

Ánh sáng mặt trời có vai trò quan trọng quyết định đến sự sống còn của các loài động thực vật. “*Anh nắng sớm*” mở màn bắt đầu cho một ngày hè chói chang nhưng còn “*Nắng ấm*” thì lại đuổi sự rét buốt, sự lạnh lẽo tránh xa mọi người, để gọi mùa hè về “*cuối xuân anh nắng ấm - đuổi hết rét về rừng*”. Mùa

xuân tuy đã ấm áp hơn mùa đông nhưng mưa phùn vẫn cứ lai dai và nắng còn rất yếu ớt nên cái lạnh vẫn còn nhưng đến cuối xuân nắng ấm chàn về đuổi hết cái lạnh cô cút trở về rừng. Thời tiết độ cuối xuân đầu hạ được Võ Quảng miêu tả rất kì diệu những cũng rất thực tế. Nắng ấm suất hiện đuổi hết bọn rét về rừng, bọn rét phút cuối cùng cũng phải chạy vào hang vào hốc, chui rừng sến, rừng lim, chạy vào những nơi xa xôi tối mò tối mịt, những nơi chỉ nghe gió rít, thác gầm. Sau khi đuổi hết rét đi thì nắng ấm quay về để ôm ấp muôn loài:

Đuổi xong hết bọn Rét
Nắng ấm lại đứng ra
Tung giữa trời bao la
Triệu hào quang lấp lánh.

(Nắng ấm)

Mùi của nắng đã lan tỏa đi khắp mọi nơi, sự ấm áp của nắng ấm đã chạm đến trái tim của mọi người, tung giữa trời bao la những hạt nắng dịu êm sáng rực như dòng hào quang lấp lánh. Nắng ấm lên chấm dứt sự lạnh lẽo cuối cùng cả thế giới khoác lên một màu áo mới mang hơi thở của dịu dàng, trong trẻo. Võ Quảng nhẹ nhàng dùng những vần thơ xinh đẹp của mình sưởi ấm cho khu vườn thiên nhiên thêm lấp lánh, tươi sáng. Nắng ấm thường gắn liền với hình ảnh mặt trời mọc sau lũy tre làng, đó chính là một góc trời đặc trưng cho những vùng quê bình dị.

Nhân mạnh cho cảnh sắc mùa xuân trong thơ của mình là lời khẳng định chắc nịch của Võ Quảng:

Người thứ nhất:
Vươn vai lên trước
Rải khắp đất trời
Chồi lộc xanh tươi
Sắc màu rực rỡ.

(Bốn người)

Mở màn của một năm mới là mùa xuân tràn ngập sức sống ủa về. Nàng đông lặng lẽ đi, xuân tới không một lời báo trước. Một ngày chợt có một mầm cây nhỏ xiu chồi lên từ bao giờ trên cành cây hanh khô. Những lá mầm xanh non nhưng cứng cáp, như không thể chờ được nữa, phải tách mình ra khỏi lớp áo bọc bên ngoài để được ngắm nhìn cuộc đời. Và cuộc đời cũng hân hoan đón chào chúng bằng không khí lành lạnh dễ chịu của tiết trời xuân. Chút mưa phùn giăng

mắc không gian, chút nắng vàng tươi để biết đông đã qua xuân đã đến. Những cánh én bắt đầu chao liệng trên bầu trời báo hiệu xuân về, muôn hoa thi nhau khoe sắc. Những chú chim thì không thể yên lặng hơn được nữa. Chúng đã dành cả mùa đông để đi khám phá và trú ngụ. Giờ là lúc để kể cho nhau nghe những điều thú vị mà mình đã làm được. Những chú chào mào, những chú sáo sậu, sáo đen,... ríu rít suốt cả ngày, làm những chồi xanh không muốn dậy cuối cùng cũng phải trỗi lên. Và Võ Quảng mang xuân đến gần hơn với các em nhỏ qua bức tranh thiên nhiên sinh động, rực rỡ.

1.2.2. Vườn bách thảo tràn sắc nắng của mùa hạ

Võ Quảng yêu hồn nhiên, đắm thiết thế giới cây cỏ, hoa lá và vạn vật xung quanh. Ông phát hiện ra những vẻ đẹp thiên nhiên gần gũi mà kì diệu. Đó có thể là vườn xuân rực rỡ sắc màu mà ông gọi là “Các màu sắc quý... Đủ sắc trời mây”, (*Các màu sắc quý* – Võ Quảng). Đó cũng là màu đỏ rực rỡ của cây quả, của mùa màng bội thu:

Những quả chín đỏ
Hát dưới nắng mai
Những chùm quả sai
Cười trong nắng mới.

(*Quả đỏ*)

Gam màu chủ đạo trong khu vườn mùa hạ của Võ Quảng là màu đỏ của quả chín, màu vàng của mùa màng bội thu của nắng hè rực rỡ, màu xanh biếc của cỏ cây hay màu xanh tươi sáng của nền trời... Nhắc đến mùa hạ là nhắc đến mùa của sự tươi tốt thời tiết thuận lợi cho cây cối phát triển cho những trùn quả chín nặng trĩu trên vòm cây. Quả ít xuất hiện trong thơ Võ Quảng nhưng khi ông nhắc đến cũng khá sâu sắc và đặc biệt, tô thêm sắc màu cho cây, cho khu vườn. Đó là màu đỏ rực, chói lọi của các loài quả chín, của mùa màng tốt tươi. Những chùm quả đỏ chín mọng, nặng trĩu hương vị của đất trời đó chính là niềm vui của tất cả mọi người về một năm no đủ, hạnh phúc.

Tiếp tục những vần thơ tả hương sắc nước non mang nét đặc trưng của mùa hè là ánh nắng ấm áp của buổi sớm chiều sáng rộng khắp đồi nương. Nắng không chỉ có sắc, hữu hình; nắng còn hoạt động, tạo âm, thể hiện tâm tư, tình cảm... Cảm nhận về cách nắng phát sáng thật đa dạng. Qua cái nhìn của Võ Quảng ta thấy nắng thật năng động biết bao! Vận động của nắng vừa cho ta thấy được vòng quay của trái đất quanh mặt trời, vừa cho thấy sự tương tác của nắng với không gian và thời gian:

Nắng sớm sợ làm mất
Giấc ngủ của cỏ cây
Theo làn gió hây hây
Lướt êm ru trên cỏ.
Hứng những làn sương nhỏ
Đúc thành vụn kim cương
Trải rộng khắp đồi nương
Màu lục vàng óng ánh.
Rắc bạc trên làn sóng
Sóng óng ánh rập rờn,
Rải ngọc núi mơ màng
Núi non bừng sáng quắc.

(Anh nắng sớm)

Khi buôn làng còn yên giấc ngủ anh nắng sớm đã vén màn đêm mờ mờ nhô lên chiếu rọi những tia nắng dịu dàng xuống mặt đất. Anh còn nhẹ nhàng tinh ý sợ cây cỏ giật mình thức dậy anh tựa nhờ vào làn gió mà lướt êm ru trên những đám cỏ. Những hạt sương nhỏ trên các tán lá riu rít đón ánh nắng sớm long lanh như kim cương lấp lánh. Khắp nơi đều trải rộng một màu lục vàng ánh ánh, đẹp ngỡ như trong thần thoại. Trong thơ Võ Quảng màu sắc của mùa hè không chỉ có màu xanh của cỏ cây, màu vàng của nắng, màu đỏ của quả chín mà còn có cả màu lục vàng của đồi nương khi được ánh ắng chiếu rọi, màu bạc của sóng hay sự lấp lánh của những hạt sương nhỏ được tỏa sáng nhờ ánh nắng của mặt trời. Từ làn sóng rập rờn cũng vươn mình đón nắng sớm cho đến cả những ngọn núi đang mơ màng ngái ngủ cũng bừng sáng quắc. Tất cả các hình ảnh lung linh, rạng ngời của buổi sớm ban mai đều được thắp lên bởi anh nắng sớm:

Thấp sân kho, nhà gạch
Rực rỡ sắc vàng son
Thấp chòi biếc mầm non
Triệu hào quang lấp lánh.

Nắng sớm tỏa hơi ấm
Lúa chín trải vàng phơi
Vườn tược khắp mọi nơi
Tỏa hương thơm mật ngọt.

(Anh nắng sớm)

Ánh nắng dịu êm của buổi sớm chiều sáng nơi nơi từ sân kho, nhà gạch đều mang một màu sắc vàng tươi tắn, chói lóa như hào quang lấp lánh nạp năng lượng cho chiếc chồi non thêm cứng cỏi, thêm biếc xanh. Những sân lúa vàng phoi cũng được ánh nắng sớm tỏa hơi ấm sấy khô, vườn tược khắp nơi thì tỏa hương thơm ngào ngạt, những chùm quả đỏ sai trĩu đang toét miệng cười. Một ngày mới lại bắt đầu với những ánh nắng chan hòa của mùa hè, với sự chào đón hân hoan của vạn vật, hòa mình cùng nhau thành một bức tranh sống động, rực rỡ sắc hương.

Ắt hẳn khi nhắc tới mùa hè thì trẻ thơ thường nhớ tới những buổi trưa hè chơi cùng nhau dưới gốc tre làng, những buổi chiều rong chơi thả diều trên triền đê thư thái và bình yên. Và cây tre cũng được Võ Quảng đưa vào thơ ca không chỉ tô điểm thêm sắc xanh tràn đầy sức sống cho bức tranh thiên nhiên mùa hạ mà cây tre còn mang dáng dấp của tuổi thơ, gắn liền với các em nhỏ. Cây tre chính là biểu tượng của người dân Việt Nam, đó chính là sự mạnh mẽ, dũng cảm, kiên cường, đoàn kết. Tre không mọc đơn lẻ mà mọc thành bụi, thành lũy. Từng khóm tre xanh rì quanh xóm làng đã ôm ấp từng ngôi nhà, tỏa bóng mát khắp nơi nơi.

Cây tre còn là hình ảnh không thể thiếu của làng quê Việt Nam. Chắc hẳn sâu trong tâm trí mỗi người đều ghi dấu hình ảnh từng đàn trâu thong thả nhai rơm dưới gốc tre làng xanh mát. Dưới bóng mát của tre còn là nơi vui chơi lí tưởng của con trẻ. Chúng nô đùa, kể chuyện với những tiếng cười giòn tan, trong sáng và ngây thơ. Rồi tre cũng làm nên những trò chơi thú vị của tuổi thơ như đan vòng tay bằng búp tre, chiếc hóp cho các bạn nam... Các cụ già thì ngồi dưới gốc tre phe phẩy chiếc quạt nan lại bàn đôi ba câu chuyện thế sự, về việc nhà, việc làng. Cây tre được nhắc đến rất nhiều trong thơ ca nhưng để viết cho thiếu nhi thì rất ít nhà văn, nhà thơ có thể viết về loài cây này mà xuất sắc như Võ Quảng. Chỉ trong tập thơ “Ai dậy sớm” Võ Quảng đã có đến hai bài thơ viết về loài cây này. Trong mắt của người dân tre là lũy, là thành hào bao bọc nhân dân khỏi giặc ngoại xâm, là vũ khí thô sơ bảo vệ bản làng. Tre còn là người bạn thân cận gần gũi:

Tôi đi ra đồng
Bờ tre phe phẩy.
Tôi đi về nhà

Bờ tre vẫy vẫy.

Bờ tre đứng đầy

Như đón như chào.

(*Cây tre*)

Người bạn thân ấy thường đứng ở cổng làng chào đón chúng ta, tre phe phẩy, vẫy vẫy những chiếc lá để chào đón mọi người. Dù ai có đi đâu về đâu khi trở lại quê hương thì họ đều bắt gặp hình ảnh lũy tre làng xum xuê dang tay đón chào như người mẹ già lúc nào cũng mong ngóng các con trở về. Sự ân cần của lũy tre làng luôn ôm ấp, che chở cho những người con dân của làng ngọt ngào như tình cảm yêu thương của người thân trong gia đình. Đó chính là món quà quý giá mà thiên nhiên đã ban tặng cho con người, một người bạn chung thủy sắc son. Người bạn ấy còn khéo léo hòa hợp với thiên nhiên để tạo nên những bản nhạc du dương, bay bổng. Tre về tiếng phụ các loài chim để tạo nên những kiệt tác âm thanh đặc biệt. Tre rung rinh trời sáng khi nghe sáo sậu nổi hát ca, tre phe phẩy đung đưa theo lời họa mi loáng thoáng, tre họa lời kiu kịt cùng cu cườm hát giữa trưa, tiếng tre kết hợp với tiếng chim chóc tíu tít như đang chơi đùa cùng nhau. Đó là một khoảnh khắc ấn tượng của những vùng quê thanh bình. Để các bạn nhỏ được chứng kiến thêm nhiều những khung cảnh tươi đẹp của quê hương, Võ Quảng đã đánh thức các em nhỏ tỉnh giấc để đón chào một ngày mới rộn ràng, sôi động:

Ai dậy sớm

Bước ra nhà,

Cau ra hoa

Đang chờ đón!

Ai dậy sớm

Đi ra đồng,

Cả vùng đông

Đang chờ đón!

Ai dậy sớm

Chạy lên đồi,

Cả đất trời

Đang chờ đón!

(Ai dậy sớm)

Bài thơ là bức tranh thiên nhiên vào buổi sáng sớm của một ngày hè đó là một khoảnh khắc gọi lên sự trong trẻo, tinh nguyên và tươi mới. Thời gian trong bài thơ được nhắc đến là buổi sáng sớm - thời khắc chỉ xuất hiện một lần trong ngày. Không gian trong bài từ sân nhà đến cánh đồng, đến đồi núi. Đây là không gian mở: từ hẹp đến rộng, từ gần đến xa, từ thấp đến cao. Hoạt động của con người cũng tăng dần và qua đó phần thưởng cũng lớn dần: từ hương hoa đến ánh bình minh, đến cả đất trời... Bài thơ như một lời gọi mở cho các em nhỏ, các em sẽ có được một phần quà tuyệt vời, có thể bắt gặp những kiệt tác nghệ thuật của thiên nhiên ban tặng cho các em khi các em thức dậy sớm. Đó chính là một phương pháp rất riêng của Võ Quảng, ông đưa thiên nhiên vào thơ ca, mời gọi các em thức dậy sớm để khám phá, tìm hiểu, làm quen với thế giới xung quanh, vừa phát triển tính sáng tạo, ham học hỏi của các em vừa đưa các em đến gần với tự nhiên hơn.

1.2.3. Vườn bách thảo nhuộm đỏ trong tiết trời thu

Trong năm, có lẽ mùa thu là đẹp nhất. Mùa thu dịu dàng mà lại thanh tao, lịch lãm. Tác giả Nguyễn Thị Dung cũng chỉ rõ: “Mùa thu là nguồn cảm hứng sáng tạo vô tận của văn chương, nghệ thuật” [1, tr11]. Thu không cháy bỏng gắt gao như hạ, không lạnh lùng buốt giá như đông và cũng chẳng ướt át sùi sùi như xuân diễm lệ. Bầu trời mùa thu dường như cao hơn, xanh hơn, trong hơn và lộng lẫy hơn. Những đám mây vờn vũ chứa đầy nước của những cơn mưa mùa hạ đã nhường chỗ cho những mảng mây xốp trắng như bông thanh thoi trôi giữa bầu trời xanh thẳm. Trong gió, chẳng còn đâu những vị oi nồng khó chịu, mà chỉ thấy một không gian mát mẻ tràn ngập khắp chốn muôn nơi. Mùa thu, người mẹ thiên nhiên nhẹ nhàng bước đến và mang cái se se lạnh riêng biệt của mùa thu và những hạt ngọc sương đang long lanh treo trên đầu ngọn cỏ còn mặt trời thì tỏa những tia nắng hết sức dịu êm mon man vạn vật. Đây chính là khi mùa thu đã về. Đặc sản của mùa thu với hương hoa sữa nồng nàn, với cúc vàng rực nắng, với cỏm xanh - hồng thắm và một màu trắng như pha lê. Mùa thu đi vào lòng người và bắt tử trong âm nhạc của Văn Cao, Trịnh Công Sơn, Đoàn Chuẩn..., trong thơ của Xuân Diệu, Xuân Quỳnh và rất nhiều thi nhân khác nữa.

Dưới tiết trời mùa thu nắng vàng lung linh thấp sáng đất trời, làm rực rỡ lên màu biếc xanh của lá, rộn rã thêm tiếng hót của muông chim và nồng nàn thêm hương thơm sắc thắm của những bông hoa nở đúng thu vàng. Trưa đến, nắng rộm

vàng sáng sủa như mật ong đổ tràn lên vạn vật. Cánh đồng mùa thu được nắng nhuộm thành một màu vàng tươi óng ả và no ấm. Nắng uốn cong và làm mảy những nhành lúa thơm, đưa vào tay người nông dân hai sương một nắng cái phần thưởng quý giá nhất trong một mùa thu vàng. Trong vườn, nắng tô thắm và làm mượt mà làn tóc của hàng cau, thấp đóm lửa đỏ giữa lùm lá xanh cho những trái hồng trứng đang mùa đậu quả. Những bông hoa hồng nhung đỏ thắm, cúc vạn thọ rực vàng được nắng và gió mùa thu trang điểm cho càng thêm đẹp lạ thường. Chiều thu, nắng trở nên kém phần rực rỡ, nắng mờ nhạt phía chân trời xa, nhưng những cánh diều của các em nhỏ no gió mùa thu thì vẫn vi vút. Trước lúc đi ngủ, mặt trời còn cố hắt lên nền trời những tia nắng óng ả hình dẻ quạt, tô điểm cho chiều thu êm đềm thêm phần lộng lẫy và quyến rũ. Thu đẹp nhường ấy, thanh tao nhường ấy, dịu dàng nhường ấy nhưng cũng thật sôi động và rộn ràng nhịp sống. Tiếng trống trường mùa thu ngân vang trong nắng sớm chính thức báo hiệu một năm học mới bắt đầu. Đất trời mùa thu như đang trả lại sức sống bất diệt cho vạn vật xung quanh. Cảnh vật mùa thu hiện lên vô cùng yên bình và ấm áp.

Trong thơ Võ Quảng mùa thu được ông điều khắc trở nên sinh động và lung linh sắc màu, điều này được ông thể hiện rõ nhất khi miêu tả cảnh sắc thiên nhiên bốn mùa:

Người thứ ba:
Đơm cành trĩu quả
Nhuộm đỏ rừng cây
Thổi lá vàng bay
Pha hồ nước biếc.
(Bốn người)

Thu đến là mùa đơm quả của rừng cây, cây nào cũng nặng trĩu quả, quả nào cũng căng mọng đỏ rực. Đó chính là thành quả của những chiếc mầm mạnh mẽ vươn lên đâm chồi nảy lộc để ra hoa kết trái, tạo ra những trùm quả mang tinh hoa của đất trời. Nhưng thu đến lại là mùa mà hoa cỏ khoác trên mình một tấm áo mới, cởi bỏ chiếc áo xanh biếc, rừng cây khoác trên mình một chiếc áo vàng rực rỡ, đỏ tươi chói lọi cả một vùng trời khiến cho chú thỏ con nhăm lẩn điều đó với một đám cháy lớn khi nhìn từ phía xa đến:

Thỏ con run rẩy
Hoảng hốt kêu la:
- “Ồi mẹ! Ồi cha!
Ồi kia! Cháy lớn!

Ôi! Quá ghê rợn
Lửa cháy lan tràn.
Mau mau hộ hàng
Phải lo chạy trốn!
(Thỏ con)

Thỏ con nhìn nhầm và tưởng những khu rừng đang thay lá thành những đám cháy lớn bởi khu rừng ấy từ màu xanh biếc đã chuyển sang màu đỏ rực chói lọi. Thỏ con ở đây cũng có con mắt ngây thơ như các em nhỏ, sự nhầm lẫn đáng yêu ấy tạo cho các em nhỏ một ấn tượng sâu sắc về sắc lá trong mùa thu. Khi nghe tiếng kêu thất thanh của thỏ con, thỏ mẹ nhìn ra chỗ cháy và đã thấy được sự ngộ nghĩnh của thỏ con:

Nhìn ra chỗ cháy
Thỏ mẹ mỉm cười:
- “Con của tôi ơi!
Phải nhìn cho rõ.
Lửa kia rực đỏ
Là những rừng bàng
Tiết thu vừa sang
Nhuộm thành màu lửa!”
(Thỏ con)

Dưới con mắt ngây ngô của trẻ thơ, các em không chỉ ấn tượng với sự nhầm lẫn đáng yêu của thỏ con mà còn có ấn tượng đặc biệt với những rừng bàng khi thu sang. Đây là màu sắc đặc trưng của mùa thu nhưng không phải bạn nhỏ nào cũng để ý tới điều này. Chỉ với một bài thơ bé xinh những Võ Quảng đã mang đến cho trẻ thơ những tiếng cười rộn rã và cả một nguồn tri thức phong phú.

Mùa thu là mùa mang màu sắc với gam màu rất đậm, đó là màu đỏ, màu tím, màu nâu của những rừng cây đang đến độ thay lá. Viết về thiên nhiên cho trẻ thơ và bằng cái nhìn của trẻ thơ, các nhà thơ thường đem đến sự tinh khôi, y như đôi mắt ngây thơ của trẻ đang mở ra tròn xoe, luôn tò mò muốn hiểu, muốn biết mọi điều bí mật của vũ trụ. Bằng những hình ảnh thiên nhiên gần gũi với cuộc sống như: mặt trăng, mặt trời, mây, mưa... khung cảnh làng quê mùa thu trong thơ Võ Quảng đẹp tươi sáng, hấp dẫn, mời gọi:

Trăng Trung Thu tươi cười
Nhô lên sau đồi cỏ.
Mặt ao hồ hớn nhỏ

Đều tràn ngập ánh trăng.
Gió đùa song lẫn tăn
Như dát vàng rải bạc.
Trăng Trung Thu bát ngát,
Phủ lụa khắp xóm làng,
Vùng quê hóa mỡ màng
Đẹp như trong thần thoại.
(*Cùng vui chơi*)

Đây là một bức tranh quê hương vào đêm rằm trung thu. Đó là vầng trăng to tròn sáng rực đang mọc lên sau đồi cỏ vén màn mây đón chào các bạn nhỏ. Ánh trăng ấm áp bắt đầu chiếu rọi mọi ngóc ngách của làng quê trên các mặt hồ lớn nhỏ, trên các xóm làng yên bình. Ánh trăng chiếu rọi xuống mặt hồ thêm một chút song lẫn tăn mặt nước rung rinh, lấp lánh như dát vàng, ánh trăng xà xuống mặt đất và bầu bạn, cùng vui chơi với các em bé. Trung thu là một ngày lễ đặc biệt dành cho trẻ thơ, những em nhỏ được thỏa sức vui chơi dưới ánh trăng thu lung linh, rạng rỡ. Các em được tham gia các trò chơi dân gian đặc sắc: kéo co, rước đèn, xem múa lân, được đi dạo chơi cùng ánh trăng. Và đó cũng là những hình ảnh sinh động, tươi vui của con người trên nền trời thư thái của mùa thu.

1.2.4. Vườn bách thảo xám bạc vào đông

Nếu như mùa xuân là khúc dạo đầu trong bốn mùa, mở màn cho một năm thì mùa đông đánh dấu sự kết thúc cho vòng tuần hoàn ấy. Mùa đông cũng có những nét hấp dẫn riêng không thể trộn lẫn với bất kì mùa nào khác, để lại trong lòng mỗi người những ấn tượng và cảm xúc khó phai. Khi những cơn gió bắc tràn về cũng là lúc mùa đông đang tới. Khác với những cơn gió heo may của mùa thu chỉ đem lại cảm giác hơi se lạnh, những cơn gió bắc làm cho ai cũng phải rung mình vì cái rét cắt da cắt thịt. Bầu trời không còn trong xanh, nắng cũng dần tắt lịm. Cây cối trong rừng đã trút hết lá, chỉ còn lại cành cây khẳng khiu. Những chú chim không còn hót vang chào ngày mới vào mỗi buổi sớm mai, có lẽ chúng đã rủ nhau đi về phương Nam để tránh rét. Ông mặt trời ẩn sau những lớp mây dày, chìm vào giấc ngủ đông để đợi mùa xuân ấm áp đến. Những cơn mưa phùn tuy không ồn ã như mưa rào mùa hạ nhưng lại làm cho cái lạnh càng buốt giá hơn, thấm sâu vào từng đường gân thớ thịt. Vào sáng sớm, sương mù giăng phủ làm cho thiên nhiên thêm mờ ảo, bức tranh ngày đông

đường như chỉ có hai màu xám và trắng. Giữa tiết trời mùa đông như vậy, Võ Quảng cũng mang đến một khung cảnh đậm chất trời đông:

Người thứ tư:

Giăng mây mù mịt

Vật trụi cành bàng

Rải khắp non ngàn

Mưa phùn gió bắc.

(*Bốn người*)

Mùa đông không còn rực rỡ, chói lọi và tràn đầy sức sống như mùa xuân, mùa hạ hay mùa thu, mà mùa đông mang một màu sắc nhẹ nhàng hơn. Mùa đông không còn có ánh nắng lung linh như của mùa xuân, mùa hè nữa mà giờ đây khắp đất trời đều phủ đầy mây mù, sương mờ. Và những cơn mưa phùn không hối hả như mưa rào của mùa hè nhưng lại mang đến cảm giác lạnh buốt, rét thấu đến tận xương tủy. Cây cối vào độ rụng lá hầu hết các loại cây đều chờ trụi chỉ còn mỗi cành. Mùa đông trong thơ Võ Quảng mang một màu âm đậm đậm chất trời đông.

Có thể nói trong con mắt của các nhà thơ, bốn mùa xuân, hạ, thu, đông không có mùa nào xấu, mỗi mùa đều có những đặc trưng, vẻ đẹp riêng. Chính vì vậy mà nhà thơ Võ Quảng đã dí dỏm gọi bốn mùa như “*Bốn người*” anh em trong một nhà chăm chỉ, đầy trách nhiệm để giữ cho đất nước luôn luôn mới mẻ: người thứ nhất là mùa đầu tiên là người đi trước, là người anh cả mở đường cho các mùa sau; tiếp theo là mùa hạ, mùa hạ mang một chiếc áo xanh biếc của những cánh đồng, là mùa hoa phượng đỏ rực, mùa của những tiếng ve ngân vang, mùa hạ tuy nóng nhưng là mùa của kì nghỉ hè mà em nhỏ nào cũng mong ngóng; sau mùa hạ lại đến mùa thu, mùa của những trái ngọt quả thơm, một mùa mà những rừng cây đổi màu, rụng lá đỏ là mùa của ngày tựu trường đến lớp, mùa mà các em nhỏ bước sang một năm học mới gặp lại bạn bè thầy cô sau một kì nghỉ dài; liền kề với gót chân mùa thu là mùa đông lạnh lẽo cây cối trơ trụi, bầu trời lúc nào cũng xám xịt, mù mịt và đặc biệt là có những ngày mưa phùn gió bắc, mưa rét đến thấu xương. Tuy vậy, trong một năm bốn mùa này luôn luôn chuyển cho nhau nên chúng ta đều cảm nhận được hết hương vị của từng mùa, chứng kiến được sự chuyển giao của đất trời:

Thay ca đôi kíp,

Đổi mới non sông:

Xuân, Hạ, Thu, Đông

Mỗi người một vẻ.

(*Bốn người*)

Bức tranh bốn mùa trong thơ Võ Quảng như một kiệt tác nghệ thuật tiêu biểu, một bức họa có trong đó cả bốn mùa với những vẻ đẹp khác nhau của từng mùa và còn có cả sự luân chuyển từ mùa này sang mùa khác, mang một vẻ đẹp trọn vẹn, tuyệt mỹ. Võ Quảng yêu hồn nhiên, thấm thiết thế giới cây cỏ, hoa lá và vạn vật xung quanh, ông phát hiện ra những vẻ đẹp thiên nhiên gần gũi mà kì diệu, đó chính là nét đẹp của đất trời đặc trưng cho mỗi mùa trong năm, những khoảnh khắc mà không phải nhà thơ nào cũng bắt kịp.

Kết thúc bức tranh thiên nhiên với khu bách thảo tươi sáng, rực rỡ sắc màu Võ Quảng để lại một góc trời chói lọi màu đỏ của quả chín, của ráng chiều trên nương, của mùa màng bội thu, màu đỏ của lá thu về cội khiến bạn “*Thỏ con*” nhầm lẫn màu đỏ ấy xa xa như những đám lửa đang cháy; màu xanh biếc của những khu rừng tươi tốt, màu xanh non mỡ màng của những chiếc mầm non đang ú mọng; màu vàng tươi rói của ánh sáng bình minh chiếu rọi trên những thảm cỏ đồi xanh biếc; màu bạc long lanh của những vệt sương trên lá... Và còn có cả màu nâu của những thân cây khô cằn co ro đứng rét để bao bọc, ấp ủ cho những chồi non trong lá. Đó là những màu tươi tắn tràn chề nhựa sống của cây cỏ, những màu sắc ấy đập vào mắt các em, kéo tay các em bước vào một vùng trời gần gũi, ấm áp của chốn thần tiên.

1.3. VƯỜN YÊU THƯƠNG CHỨA CHAN TÌNH BẠN

Tình bạn là tình cảm rộng nhất trong rất nhiều mối quan hệ của con người. Tình bạn không phân biệt giới tính, tuổi tác, màu da,... Tình bạn là niềm vui, là động lực, là chỗ dựa tinh thần, cùng chia sẻ, đồng hành, vượt qua bao sóng gió của cuộc đời... Dễ nhận thấy, tình bạn là chủ đề phổ biến trong văn học thiếu nhi nói chung và thơ thiếu nhi nói riêng. Bởi cùng với tình cảm gia đình, tình bạn là tình cảm gần gũi, thân thương nhất của trẻ.

“Tuổi thơ chính là nơi êm đềm nhất, ngày đó chờ theo ánh mắt trong trẻo của cuộc đời không một chút hoài nghi, niềm vui hiện lên thật giản dị, ngô nghê. Nỗi buồn chẳng bao giờ ở lại quá lâu, mọi chuyện nhẹ bẫng và trôi đi sau một cái chớp mắt. Tình bạn là thứ chẳng cần đặt tên, chỉ biết có miếng gì ngon, cái gì hay là nhớ đến nhau ngay lập tức” [15, tr24]. Trẻ em là lứa tuổi luôn khát khao, cần đến tình cảm này, các em luôn tìm kiếm những người bạn mới không chỉ là những

người bạn trên lớp, những người bạn bé con như mình mà các em còn có thể kết bạn với những loài vật xung quanh mình, đó có thể chỉ là chú chó nhỏ, chú mèo con nhưng các em đều dành cho chúng những tình cảm chân thành nhất. Đó chính là tình bạn hồn nhiên, ngây thơ nhưng thiêng liêng và vô cùng sâu sắc. Thơ thiếu nhi của các nhà thơ thường chú ý đến đời sống tình cảm trong quan hệ bạn bè của các em nhỏ. Võ Quảng cũng không ngoại lệ, ông dùng những lời thơ bé xinh của mình để dắt các em nhỏ vào với nhóm bạn mới. Nhóm bạn ấy chính là một xã hội loài vật chan chứa yêu thương, luôn gần gũi, ấm áp mặc dù khác nhau về giống loài nhưng vẫn che chở, bảo vệ cho nhau. Đó là công sức của các bạn của “Gió”, họ rất sẵn sàng dạy cho gió học hát, học thổi, học đàn:

 Gió có nhiều bạn,
 Có bạn Trúc Xanh
 Tốt bụng hiền lành
 Tặng gió chiếc sáo.
 Ve đi hát dạo,
 Tặng chiếc phong cầm.
 Các bạn Lá Mầm
 Tặng nhiều bài hát.
 Và nhiều bạn khác
 Tặng nhiều loại đàn.

(Gió)

 Gió làm bạn với Trúc Xanh, Ve, Lá Mầm và nhiều bạn khác, các bạn đều là người bạn tốt bụng sẵn sàng chia sẻ với Gió các loại nhạc cụ của mình, họ sẵn lòng dạy cho Gió học các loại đàn, học các bài hát để hòa mình vào bản giao hưởng du dương, âm vang của đất trời. Đó là sự đoàn kết, biết yêu thương quan tâm đến bạn bè, là tình bạn cao quý mà Võ Quảng muốn nhắn nhủ đến các em nhỏ. Điều này còn được thể hiện trong buổi rước đèn vui vẻ, sum vầy của cả con người lẫn thiên nhiên qua bài thơ “Cùng vui chơi”. Khi đó Trăng Trung Thu nhận lời xuống chơi với các em nhỏ,Ếch, Vạc, tất cả đều chung một niềm vui hân hoan rước đèn vào đêm rằm. Lúc này đây con người và thiên nhiên đã hòa làm một, không phân biệt giống loài mà vui vẻ, nô đùa với nhau. Dưới cái nhìn trong sáng của trẻ thơ, tình bạn chính là mối quan hệ thân thiết, từ nhỏ các em làm bạn với đồ vật, với động vật dưới con mắt của các em mọi thứ xung quanh đều là bạn, đều đẹp đẽ, thân quen.

Võ Quảng xây dựng cho các em nhỏ những tấm gương về tình bạn diệu kì, đó là sự vui vẻ, hồn nhiên cùng nhau chơi đùa trong đêm trung thu của muôn loài và trong đó có cả sự hòa hợp tình bạn bè tươi đẹp của con người với thiên nhiên:

Trăng trung thu nhận lời
Xuống tham gia rước đuốc.
Đèn ông Trăng bước trước,
Đèn ông Sao bước theo.
Tất cả nổi mừng reo
Lượn giữa trời trăng sáng.
(Cùng vui chơi)

Mối quan hệ bạn bè là một mối quan hệ thân thiết và gần gũi với trẻ thơ. Đối với các em nhỏ bạn bè không chỉ là những người bạn cùng trang lứa mà còn là cảnh vật thiên nhiên, con vật xung quanh. Và ở đây các em nhỏ hòa mình vào không khí vui tươi của buổi rước đèn. Sau tiếng gọi trăng của ếch và vạc thì các em nhỏ cũng lên tiếng gọi trăng xuống chơi cùng mọi người. Ở thế giới của các em nhỏ tất cả mọi thứ xung quanh đều là bạn không phân biệt nguồn gốc, vẻ đẹp. Các em có một tình yêu thiên nhiên, cỏ cây, con vật mãnh liệt, da diết. Ngày hội trung thu là ngày hội của các em nhỏ nhưng các em không vui chơi một mình mà còn thỏa sức vui chơi cùng muôn loài.

Tình bạn chân thành, nồng thắm còn được Võ Quảng gửi gắm tới các em nhỏ trong bài thơ “Mời vào”. Bài thơ nói về bạn nhỏ trong ngôi nhà hiếu khách niềm nở đón những người bạn đến chơi là Thỏ, Nai, Vạc và Gió. Thỏ, Nai, Vạc và Gió tới nhà của bạn nhỏ để cùng vui chơi và được bạn nhỏ mời vào trong nhà cùng vui chơi:

Kiểm chân cao
Trèo qua cửa,
Cùng soạn sửa
Đón trăng lên,
Quạt mát thêm
Hơi biển cả,
Reo hoa lá,
Đẩy buồm thuyền...
Đi khắp miền

Làm việc tốt

(Mời vào)

Tình cảm của bạn nhỏ đối với các loài vật rất gần gũi, thân mật. Đó chính là đặc điểm đặc trưng trong cách nhìn của trẻ thơ. Các em nhìn thế giới với một cách nhìn ngây thơ, hồn nhiên và yêu thế giới ấy một cách chân thành, nồng hậu.

Tình bạn đẹp trong thơ Võ Quảng còn là sự thống nhất, chia sẻ đồ dùng với nhau, đó là tình cảm giữa các loài chim trong bài thơ “Phải chung màu lại”. Các loài chim thấy cảnh núi non ngàn sắc trời xuân tuyệt đẹp nên muốn vẽ lại để giữ cho những sắc màu đó được lưu lại nhưng các loài chim gặp phải vấn đề về thiếu màu vẽ, mỗi loài chỉ có một màu nên không thể vẽ hết cảnh đẹp được. Và cuối cùng các loài chim đã biết chung màu lại để có thể vẽ nên những bức tranh mùa xuân rực rỡ nhất.

Tình cảm bạn bè không chỉ là chia sẻ đồ chơi với nhau, chơi vui vẻ bên nhau mà còn là sự hy sinh, tràn ngập tình thương cao cả. Đó là tình yêu thương của Thông dành cho Sóc:

Thông vốn rất yêu Sóc,
Thấy vậy Thông rất lo,
Thông phải ru nhỏ to
Vi vu cho Sóc ngủ.

Cứ theo làn điệu cũ
Thông ru mãi thành quen
Quên ngủ và quên ăn
Luôn vi vu, ru mãi...

(Vì sao thông vi vu)

Bài thơ là một câu chuyện về đôi bạn tri kỉ giữa Thông và Sóc. Mùa đông, Sóc đến ở nhờ trong hốc một cây Thông nhưng cứ đêm đến là khi gà, vượn hú Sóc lại nổi giật mình suốt đêm không ngủ được. Thấy thế Thông thương Sóc lắm, Thông rất lo cho Sóc, Thông phải ru nhỏ to để cho Sóc được ngon giấc. Thông ru Sóc đến quên ăn quên ngủ, vì bạn mà quên mình. Nhắc tới tiếng ru chắc bạn nhỏ nào cũng được bố mẹ, ông bà ru ngủ mỗi ngày nhưng có lẽ tiếng ru của Thông dành cho Sóc là đặc biệt nhất. Thông với Sóc chỉ là bạn, không những cho Sóc ngủ nhờ mà Thông còn coi Sóc như những người thân ruột thịt

trong gia đình mình. Thông không quản khó nhọc, không quản vất vả để dành cho Sóc những điều tốt đẹp nhất. Có lẽ các em nhỏ cũng rất cảm động trước tình cảm của Thông và Sóc. Đó chính là ngôi sao hôm rạng rỡ tỏa ánh hào quang lấp lánh giữa bầu trời tuổi thơ đẹp đẽ. Không chỉ trong thơ của Võ Quảng mà trong thơ của các tác giả khác thì tình bạn vẫn là một chủ đề đặc biệt. Trong thơ của Lê Thu Hương sự tìm kiếm cũng mượn hình ảnh của các loài vật để gửi gắm tình bạn thắm thiết, thiêng liêng vào thơ ca:

Gà cùng Ngan, Vịt
Chơi ở bờ ao
Chẳng may té nhào
Gà rơi xuống nước

Không chậm nửa bước
Ngan, Vịt nhảy theo
Rẽ đám rong bèo
Vớt Gà lên cạn...

(Tình bạn)

Ngay nhan đề của bài thơ đã thể hiện rất rõ nội dung của nó. Bài thơ là một khoảnh khắc vui vẻ trong cuộc sống thường ngày của “*Gà, Ngan, Vịt*” [4, tr63]. Cho đến khi gà vô tình rơi xuống nước thì ngan và vịt đã nhanh chân lao mình xuống nước cứu bạn thoát chết. Đó là một tình bạn gắn bó bền chặt, là những người bạn tri âm, tri kỉ của nhau. Hay trong bài thơ “*Đón bạn*” [5, tr66] của tác giả Nguyễn Quốc Khánh:

“Dế con đi học ven đồng
Tối về gặp cảnh mưa giông gió lùa
Đom đóm chẳng quản gió mưa
Mang đèn, mang áo đi đưa Dế về”.

Dế con đi học về tối muộn lại gặp cảnh mưa giông gió lạnh, nhưng dế con không cô đơn một mình mà có bạn đom đóm đi đón dế về. Trời mưa gió lạnh lẽo nhưng đom đóm vẫn dũng cảm vượt gió vượt giông cầm đèn đi đón bạn. Tình bạn giữa dế con và đom đóm gần gũi như những người thân trong gia đình, sẵn sàng xông pha gian khổ vì bạn. Và cũng có thể “*Tình bạn*” [6, tr86] thêm đoàn kết

khi Vịt con vui vẻ tha lỗi cho bạn Heo khi Heo con làm Vịt giặt mình đánh đổ lọ mực.

Đến với các em nhỏ gần gũi nhất là tình bạn tươi đẹp đáng quý của các loài vật, là sự chân thành của Thông dành cho Sóc, là sự quan tâm, chia sẻ của Trúc Xanh, Ve, Lá Mầm dành cho Gió; là sự vui vẻ, thân mật của tất cả các bạn nhỏ cùng các loài vật đang vui đùa cùng với Trăng trong đêm rằm trung thu; hay sự hiếu khách, cởi mở của bạn nhỏ mời các bạn Thỏ, Nai, Vạc vào nhà chơi trong bài thơ “Mời vào”. Đó chính là những đoạn tình cảm tươi đẹp của các loài vật cho dù có khác nhau về giống loài thì vẫn yêu thương, quý mến nhau. Chính vì vậy Võ Quảng đã đặt vào tập thơ “Ai dậy sớm” rất nhiều tình bạn đẹp đẽ, khéo léo mở một cánh cửa nhân văn hướng tâm hồn của các bạn nhỏ đến những điều tươi sáng, tốt đẹp.

Nếu như trong tập thơ “Ai dậy sớm” – Võ Quảng nhẹ nhàng lồng ghép tình bạn trong trẻo, hồn nhiên nhưng lại thấm thiết, gần gũi và thiêng liêng, bền chặt của những loài vật, của cỏ cây thì chủ đề tình bạn trong thơ của Phạm Hồ bao gồm những người bạn là những con vật ngộ nghĩnh, đáng yêu; những người bạn trong vườn và những người bạn là đồ vật. Võ Quảng đan cài tình bạn vào thơ ca thông qua những tình huống, những khoảnh khắc mà những người bạn này đang giúp đỡ, bảo vệ cho nhau. Con với Phạm Hồ tình bạn có thể là những tình huống ứng xử đáng yêu, ngộ nghĩnh của các loài vật:

- Thỏ đây! Ai nói đấy?
Mèo à? Mèo thế nào?
Mình không trông thấy cậu
Nhớ đưa khác thì sao?

(Thỏ dùng máy nói)

Đó chỉ đơn giản là sự đa nghi, ngốc nghếch của chú thỏ, dùng máy nói mà cứ đòi phải nhìn thấy người ở đầu dây bên kia. Và có cả những người bạn trong vườn rất bình thường giản dị nhưng lại được miêu tả thân quen như một người bạn gần gũi:

Bấp cải xanh
Xanh mát mắt
Lá cải sắp

Sắp vòng tròn
Búp cả non
Nằm ngủ giữa
(*Bắp cải xanh*)

Bên cạnh những người bạn nhỏ là những con vật gần gũi, đáng yêu; những người bạn trong vườn là cây cối, hoa thơm, quả ngọt quen thuộc trong cuộc sống sinh hoạt hàng ngày, trong thơ Phạm Hồ còn có cả một thế giới những người bạn là đồ vật hết sức phong phú, đa dạng. Qua cái nhìn hóm hỉnh của ông, những đồ vật vô tri, vô giác bỗng trở nên có hồn và sống động. Chúng như những người bạn hiền lành và tốt bụng. Đó là chiếc bảng chỉ đường được tác giả hình dung như một con người từng trải và chín chắn:

Nơi này tàu thường qua!
Trước mặt có trường học!
Suốt đời nói mỗi điều
Một điều thật có ích!

(*Bảng chỉ đường*)

Võ Quảng và Phạm Hồ đều đưa chủ đề tình bạn vào thơ ca của mình nhưng mỗi người lại có cách nói, cách miêu tả riêng. Tình bạn trong thơ Võ Quảng là những tình huống, những nút thắt câu chuyện rõ ràng, đó là sự hy sinh, sẵn sàng giúp đỡ, xả thân vì bạn bè, không ích kỉ, lợi dụng bạn bè và thông qua đó ông ca ngợi một tình bạn thiêng liêng, cao cả của những loài vật. Riêng Phạm Hồ đề tài tình bạn là nội dung chủ đạo, xuyên suốt trong thơ viết cho trẻ em. Đó là một mảng nội dung rộng hơn, bao trùm hơn so với Võ Quảng, là tình bạn giữa các em nhỏ với loài vật, cỏ cây, hoa lá, đồ vật và là tình bạn giữa đồ vật, con vật trong thế giới xung quanh.

1.4. NHỮNG BÀI HỌC GIÁO DỤC

“Trước hết, tính giáo dục được coi là một trong những đặc điểm cơ bản nhất của văn học thiếu nhi. Văn học thiếu nhi có vai trò vô cùng to lớn trong việc giáo dục toàn diện nhân cách trẻ em, cả về đạo đức, trí tuệ và thẩm mỹ” [10, tr5]. Là một trong số ít các nhà văn dành trọn vẹn tâm huyết sáng tác cho thiếu nhi, nhà văn Võ Quảng ý thức rất rõ tầm quan trọng của văn chương trong việc giáo dục thẩm mỹ, nhân cách cho trẻ em. Ông đã dành nhiều thời gian, tâm sức để nghiên cứu tâm lý tiếp nhận của trẻ em; tìm hiểu những quan điểm, phương

pháp sáng tác của các nhà văn lớn trên thế giới viết cho thiếu nhi. Nhà văn Võ Quảng từng nói: “Viết cho thiếu nhi là tình yêu và lẽ sống của tôi”. Ông luôn tâm niệm mình là một nhà giáo dục, cả cuộc đời dành trọn vẹn “những gì đẹp đẽ nhất, tinh khiết nhất cho thiếu nhi”. Thơ văn Võ Quảng đã được lựa chọn đưa vào chương trình giảng dạy ở nhiều cấp học suốt mấy thập kỉ qua. “Cuộc đời ông có thể ví như một cây đại thụ có gốc sâu, rễ bền, thắm đẫm tinh hoa văn hóa nước nhà và thế giới, mạnh mẽ trụ vững giữa phong ba bão táp của những năm tháng ác liệt, để rồi nửa đời sau đâm cành, nảy lộc, nở hoa tươi đẹp, kết trái văn chương ngọt lành dành cho bao lớp trẻ thơ của đất nước.” - lời của dịch giả Phương Thảo - phu nhân của nhà văn Võ Quảng có lẽ là nhận định xác đáng về cuộc đời và sự nghiệp của ông.

Thơ Võ Quảng là thơ cho trẻ em, cả mấy chục năm qua, các nhà lý luận phê bình và các nhà giáo dục đã phát biểu và chứng minh đầy đủ rõ ràng. Tác giả Lã Thị Bắc Lí cũng khẳng định: “Theo các công trình nghiên cứu tâm lí học, tình cảm của trẻ em phát triển mãnh liệt, đặc biệt là tính đồng cảm, dễ xúc cảm với con người và vạn vật xung quanh” [9, tr39]. Và thơ Võ Quảng cũng hàm chứa những thông điệp mà được gọi là giáo dục kỹ năng sống. Thơ của ông được đưa vào sách giáo khoa và phổ biến rất rộng rãi với chức năng giáo dục như ca dao, đồng dao. Triết lý sống mà Võ Quảng đã gửi gắm trong từng câu thơ xinh xinh, hồn nhiên như trẻ lên ba ấy lại thắm đẫm triết học phương Đông. Đó là những bài học giáo dục ngắn gọn nhưng sâu sắc và ý nghĩa.

Tính giáo dục là một trong những đặc trưng cơ bản có tính chất quan trọng của thơ thiếu nhi nói riêng. Thơ thiếu nhi có tác dụng lớn trong việc xây dựng nhân cách, giáo dục trí tuệ và bồi dưỡng tình cảm cho trẻ ngay từ thuở ấu thơ. Thơ viết cho các em phải khơi sâu vào tính thiện, những lời hay, những việc làm tốt, ca ngợi cái tốt đẹp. Thái độ yêu ghét của tác giả trong tác phẩm phải thật minh bạch: bằng cảm giác vô tư và thật công bằng, các em luôn luôn rạch ròi giữa hai mặt: xấu - tốt, yêu - ghét; vui - buồn, thích - chán...đâu ra đấy. Song để chức năng giáo dục được thực hiện có hiệu quả, nhà thơ không thể nói với các em bằng những lời thuyết giáo khô khan mà phải bằng hình tượng nghệ thuật, bằng ngôn ngữ giản dị, trong sáng, đưa các bài học đến một cách tự nhiên thông qua sự thích thú của bạn đọc nhỏ tuổi. Sâu sắc mà không ồn ào, dạy mà như không dạy, đó chính là biện pháp giáo dục độc đáo của thơ ca Võ Quảng.

Võ Quảng quan niệm: “Văn học cho thiếu nhi có một nhiệm vụ chính yếu, đó là giáo dục các em trở thành người tốt. Nhưng tuyệt nhiên ở đây không phải là những lời giáo huấn giá lạnh, khô khan hoặc ngược lại không phải là những chuyện bạo lực, giật gân để làm cho thiếu nhi bị thu hút. Văn học thiếu nhi được gọi là hay, là tốt, thường có bên trong một sức mạnh. Đó là sức mạnh của cái đẹp, của văn chương nghệ thuật. Sức mạnh để sẽ đánh thức trong các em tình cảm và ý nghĩa tốt đẹp, làm cho các em biết tôn trọng, yêu thương, thấy những nghĩa vụ cần làm, sống có tinh thần nhân ái, biết sống một cách tốt đẹp”. Đó cũng là ngọn đuốc cho các sáng tác của ông, giúp định vị cái tên Võ Quảng rất riêng, không giống bất cứ một tác giả nào khác viết cho thiếu nhi. Trong tập thơ “Ai dậy sớm” những bài học giáo dục cũng được ông gửi gắm một cách tinh tế, ý tứ để các em tiếp thu những ý nghĩa sống một cách dễ dàng nhất.

Tập thơ “Ai dậy sớm”, Võ Quảng còn gửi gắm vào đó *tình cảm gia đình, tình mẫu tử cao đẹp*. Đó là khoảnh khắc thỏ mẹ giảng giải cho thỏ con về những rừng bàng đỏ rực lúc sang thu chứ không phải là lửa cháy lớn như thỏ con đã nhầm tưởng:

Nhìn ra chỗ cháy
Thỏ mẹ mỉm cười:
- “Con của tôi ơi!
Phải nhìn cho rõ.
Lửa kia rực đỏ
Là những rừng bàng
Tiết thu vừa sang
Nhuộm thành màu lửa!”

(*Thỏ con*)

Khi nhìn ra phía xa thỏ con nhìn thấy rừng bàng sang thu với những tán lá đỏ rực như màu lửa. Thỏ con dễ thương đã ngây ngô nghĩ đó là một đám cháy lớn và thỏ run rẩy, hoảng hốt kêu la mẹ cùng mọi người hãy chạy trốn kẻo sẽ chết queo râu. Thấy thế thỏ mẹ nhìn ra chỗ cháy, mỉm cười, ôn tồn giải thích cho thỏ con nghe về nguồn gốc và sự xuất hiện của “*đám cháy*” kia. Thỏ mẹ dặn thỏ con phải nhìn cho thật kĩ lửa kia rực đỏ là những rừng bàng đang trong tiết trời thu nên mới đỏ như nhuộm màu lửa. Thỏ mẹ là người đã trấn an sự sợ hãi, lo

lắng trong lòng thả con, giúp cho thả con xua tan những lo sợ. Chú thả con ngây thơ như những em nhỏ vậy, các em cũng luôn được mẹ quan tâm, dẫn dò kĩ lưỡng, những điều các em chưa biết, mẹ luôn giảng giải, kiên trì nhẫn nại chờ các em hiểu ra vấn đề, luôn đồng hành, yêu thương và bao bọc các em.

Võ Quảng còn nhắn gửi đến các em phải *biết đoàn kết, yêu thương, giúp đỡ lẫn nhau*. Điển hình nhất là sự đồng lòng, chung sức của những loài chim trong bài thơ “*Phải chung màu lại*”. Qua Khoang, Bói Cá, Vẹt Xanh, Cỏ Đỏ, Bách Thanh là những người bạn muốn lưu giữ lại hương sắc của mùa xuân. Tuy vậy mỗi bạn chỉ có một màu thì sẽ không đủ màu để diễn tả lại vẻ đẹp rực rỡ của trời xuân, nhưng các bạn đã góp sức chung màu lại với nhau để tạo nên bức tranh mùa xuân lung linh, rạng ngời:

“Muốn vẽ nên tranh
Phải chung màu lại”

Sự đoàn kết ấy còn được thể hiện qua sự hợp tác giữa những loài chim để tạo nên một bản giao hưởng du dương, say đắm trong bài thơ “*Bờ tre làng*”, mỗi loài góp một đoạn nhạc thì khung cảnh bờ tre đầu làng đã rôm rả, sôi động như có lễ hội vậy. Hay đó chính là sự góp sức của “*Những nghệ sĩ*” đặc biệt, các “*nghệ sĩ*” đều cố gắng biểu diễn thật tốt tiết mục của mình để góp phần xây dựng một khoảnh trời rộn ràng, mang đậm dấu ấn nghệ thuật. Là công sức một lòng của “*Bốn người*”, mỗi người là một mùa, mùa nào cũng có vẻ đẹp riêng để tạo nên một bức tranh bốn mùa đầy đủ, rực rỡ sắc màu.

Không chỉ đoàn kết, gắn bó, Võ Quảng còn muốn các em thấy được tình yêu thương, giúp đỡ lẫn nhau trong cuộc sống hàng ngày. Đó chính là tình yêu cao đẹp mà Thông dành cho Sóc, vì bạn mà quên mình. Hay sự mến khách, niềm nở của bạn nhỏ trong bài thơ “*Mời vào*”. Niềm ao ước được khám phá thế giới xung quanh của mình, được đi khắp mọi miền để làm việc tốt. Đây là những tình cảm chân thật, mộc mạc nhưng vô cùng đẹp đẽ và cao cả.

Tập thơ “*Ai dậy sớm*” - Võ Quảng còn cho các em nhỏ thấy sự *hy sinh thầm lặng*, vì mọi người mà bỏ qua lợi ích của bản thân mình và *tinh thần lao động chăm chỉ, cần cù, chịu khó*. Tinh thần ấy chính là một phẩm chất cao đẹp của người dân Việt Nam:

Theo làn gió mát
Đóm đi rất êm.
Đi suốt một đêm

Lo cho người ngủ.

(*Anh Đom Đóm*)

“Anh đom đóm” vì giấc ngủ của mọi người mà thức trắng đêm canh gác cho mọi người ngủ, anh còn nhẹ nhàng, rón rén tránh gây ra tiếng động đánh thức giấc ngủ của mọi người. Hình ảnh anh đom đóm chính là đại diện cho những người lao động vất vả, lam lũ nhưng không kêu ca, trách oán. Điều này thôi thúc tình cảm của các em nhỏ, khơi gợi sự đồng cảm và tình yêu thương trong mỗi bé thơ, dạy cho các bé biết quý trọng lao động của người khác và của chính bản thân mình. Và đó cũng là điều mà nhà thơ của chúng ta muốn nhắn nhủ:

Chị Chổi quét:

Roặc, roặc, roặc!

Bụi tung bay

Bụi cay cay

Xông vào mũi

Làm chị Chổi

Hắt xì to.

(*Chị Chổi Tre*)

Chị chổi tre không quản bụi bặm mà xung phong đi quét lá, quét bếp, quét dọn gầm giường đuổi những loài côn trùng có hại ra ngoài để bảo vệ sức khỏe cho chúng ta. Nhưng hình ảnh đắt giá nhất ở đây đó chính là tiếng hắt xì và tiếng ho của chị chổi. Dù có mệt có khó chịu nhưng chị chổi vẫn chăm chỉ làm công việc của mình để mang lại sự mát mẻ, sạch sẽ cho mọi người. Thông qua công việc mệt nhọc của chị chổi các em nhỏ phải biết giữ gìn vệ sinh nhà cửa, vệ sinh trường lớp và bảo vệ môi trường, bảo vệ chính cuộc sống của chúng ta. Sự cần cù, chăm chỉ còn được thể hiện thông qua công việc hàng ngày của “Anh nắng sớm”. Hàng ngày khi vạn vật còn ngủ, đất trời còn im phăng phắc thì anh nắng sớm thức dậy và mang ánh sáng, hào quang đến cho muôn loài. Đó là ánh sáng chiếu rọi cho cỏ cây, núi non bừng dậy, là ánh sáng thắp chồi chiếc mầm non, phơi khô sân lúa chín.

Với hàng loạt những khung cảnh thiên nhiên đất trời tươi đẹp, gần gũi, những hình ảnh hết sức thân thuộc với các em nên các bé phải *biết yêu thiên nhiên, bảo vệ thiên nhiên*. Trong tập thơ “Ai dậy sớm”, Võ Quảng luôn gắn

những hình ảnh của con người gắn liền với người bạn thiên nhiên vì vậy thể hệ măng non phải biết quý trọng, gìn giữ những tài sản vô giá mà chúng ta có được.

Nằm sâu trong ý nghĩa của những bài thơ trong tập thơ “Ai dậy sớm” còn là tinh thần tự giác, *biết tự chăm sóc bản thân, chăm sóc sức khỏe của mình*. Đó chính là thói quen sinh hoạt sạch sẽ của chú cò trắng trong bài thơ “Cò biết ở sạch”:

Nhưng cò biết ở sạch
Vội vã bước ra sông.
Cò tắm gội sạch bong
Lại tung bay trắng toát!

Dù khoác trên mình một tấm áo trắng toát nhưng cò phải lội bùn mò ốc, bắt tôm. Không vì thế mà cò để tấm áo của mình bị bẩn, cò biết ở sạch, vội vã bước ra sông, tắm gội sạch bong. Hay thói quen sinh hoạt điều độ, hợp lí của “Chú voi con”. Voi con chăm chỉ tập thể dục nên cơ thể voi phát triển khỏe mạnh, vì thế voi luôn nhí nhảnh, vui vẻ và có sức khỏe phi thường.

Võ Quảng còn gửi gắm đến các em *tinh thần vượt khó, lòng quyết tâm vượt qua khó khăn* như “Một làn nước mát” đã cố gắng, kiên trì quyết tâm vượt qua khó khăn để xuống được đồng bằng để:

Rồi rất êm ả
Đến tưới cho cây,
Cây cảnh thêm sây
Kéo dài bóng mát.

(*Một làn nước mát*)

Hay nhắc nhở các em nhỏ không nên tự cao tự đắc như chú Cóc trong bài thơ “Cóc và Châu Châu Voi”. Tuy châu châu voi gầy gò, ốm yếu với đôi chân nhỏ như cà kheo nhưng châu châu voi chỉ cần đánh một phóc là nhảy tít lên ngọn cây. Và cuối cùng:

Từ đó Cóc dạy mình
Luôn luôn phải khiêm tốn.

Đối với trẻ thơ đức khiêm tốn là rất cần thiết, để trẻ có thể hòa nhập với tất cả các bạn thì bản thân trẻ phải xác định được khả năng của mình và phải biết yêu thương quý trọng bạn bè, không tự cao, tự đại. Những bài học giáo dục của Võ Quảng không mang tính chất giáo huấn, khô khan mà hết sức nhẹ nhàng, từ

từ đi vào tiềm thức của trẻ, giáo dục trẻ mà như làm bạn với trẻ, trò chuyện với trẻ.

Như vậy, thông qua thơ ca của mình, Võ Quảng không chỉ gửi đến các em nhỏ tình yêu sâu sắc đến thế giới động vật, thế giới cỏ cây, hoa lá mà ông còn khéo léo gửi gắm vào đó những bài học giáo dục thâm thúy. Tuy đó là những bài học mang ý nghĩa giáo dục nhân cách cho các em nhỏ nhưng nó không hề nặng nề mà rất nhẹ nhàng như đang tâm sự cùng các em. Với tình yêu thương vô bờ bến với các em nhỏ Võ Quảng luôn dành những điều tốt đẹp nhất, gần gũi nhất, ấm áp nhất để dành tặng cho các em – mầm non tương lai của đất nước.

TIỂU KẾT CHƯƠNG 1

Trong tập thơ “Ai dậy sớm”, Võ Quảng đã vẽ nên những hình ảnh sinh động của muôn loài. Đó là khu vườn bách thú sống động, đáng yêu của các loài động vật từ gần gũi đến xa lạ đều được ông biến hóa thân thiết với các em nhỏ. Đó là khung cảnh thiên nhiên cỏ cây bốn mùa rục rịch, là tình bạn tươi đẹp, thắm thiết. Thông qua đó ông gửi gắm những bài học giáo dục nhẹ nhàng, khéo léo, tinh tế để nhắc nhở các em nhỏ. Võ Quảng yêu hồn nhiên và thắm thiết thế giới hoa cỏ và loài vật quanh ta. Ông thổi vào chúng sự sống vui và làm cho các em cùng chúng ta vui cái vui của sự sống bình thường. Cứ như vậy ông góp phần làm giàu đời sống tinh thần của con người, bắt đầu từ tuổi thơ; và giúp cho con người kéo dài sự tươi tắn của tuổi thơ. Thơ Võ Quảng ít nói điều gì cao xa, to tát, trừu tượng. Ông chỉ nói những chuyện nhỏ nhẹ, bình thường, với giọng khiêm nhường, nhiều khi vui tươi, hóm hỉnh, ngộ nghĩnh. Nhưng mặc dù vậy, thơ ông lại rất giàu ý vị giáo dục. Đó chính là nét riêng đặc biệt gắn liền với thơ ca Võ Quảng.

Chương 2

GIÁ TRỊ NGHỆ THUẬT CỦA TẬP THƠ “AI DẠY SỚM” – VÕ QUẢNG

Trong dòng chảy của văn học, mỗi thể loại lại có những đặc trưng khu biệt với những thể loại khác, đó chính là những yếu tố cơ bản, cốt lõi để phân định các thể loại trong văn chương. Thơ là một loại hình đặc biệt, được xếp trong sự phân khu của các phương thức trữ tình và là một trong những thể loại xuất hiện sớm nhất. Một cách khoa học mà nói, đặc điểm giúp phân biệt thơ và các thể loại văn chương khác một cách rõ ràng nhất đó là ngôn ngữ thơ. Nói một cách cụ thể thì với bản chất và thiên chức riêng, thơ là sự thể hiện của tính hàm súc, giàu tính nhạc và giàu tính họa.

2.1. NGÔN NGỮ

Ngôn ngữ là chất liệu của tác phẩm văn chương, Macxim Gorki đã nói: “Ngôn ngữ là yếu tố thứ nhất của văn học”. Tuy nhiên tùy vào đặc trưng thể loại, ngôn ngữ trong mỗi loại thể văn học có những đặc điểm riêng. Là nghệ thuật lấy ngôn ngữ làm cứu cánh và ngôn ngữ giữ một vị trí đặc biệt quan trọng trong thơ. Đó là thứ ngôn ngữ được trung cất công phu vì bài thơ là tổ chức ở trình độ cao của ngôn ngữ, một tổ chức chặt chẽ tinh tế của ngôn ngữ. Ngôn ngữ thơ là thứ ngôn ngữ biểu hiện tập trung nhất tính hàm xúc phong phú của ngôn ngữ, vừa giàu hình ảnh vừa giàu nhạc điệu. Các đặc điểm trên hòa quyện với nhau tạo nên hình tượng thơ lung linh, đa nghĩa.

Thơ là tiếng nói trữ tình của người làm thơ, nó mang trong mình cái nhạc tính từ khi sinh ra. Hơn bất cứ ngôn ngữ ở thể loại nào khác, ngôn ngữ thơ với tính cách là một thứ *ngôn ngữ giàu nhạc điệu*, phong phú về cách hòa âm, tiết tấu, giàu từ láy âm, tượng hình, chính là thứ ngôn ngữ giàu tính nhạc. Nhạc tính trong thơ được tạo nên từ nhiều yếu tố như nhịp điệu, cách gieo vần, phối thanh... Đặc điểm này của ngôn ngữ thơ xuất phát từ tính chất giàu nguyên âm, phụ âm, thanh điệu của tiếng Việt. Về nhịp điệu của thơ, nó tạo nên tính nhạc nhờ sự lặp đi lặp lại cùng một chu kỳ về bằng - trắc, về vần. Nói về vai trò của nhịp điệu trong thơ, GS. Hà Minh Đức khẳng định: “Nhịp điệu là kết quả của một sự chuyển động nhịp nhàng, sự lặp lại đều đặn của âm thanh nào đó trong thơ”.

Nhịp điệu là sức mạnh, là năng lượng cơ bản của thơ ca, vì vậy khi viết cho thiếu nhi Võ Quảng đã reo thêm tính nhạc vào thơ ca để câu thơ thêm cuốn hút, hấp dẫn mà vẫn đơn giản, dễ hiểu. Bản thân mỗi bài thơ của ông là tập hợp của nhiều âm

tiết đã được sắp xếp theo những quy tắc để có một nhịp điệu và âm điệu riêng. Vậy thì hiển nhiên mỗi bài thơ của ông đã là một bản nhạc. Trong tiếng Việt chúng ta thấy âm điệu thường được thể hiện bằng các thanh bằng trắc theo các dấu huyền, sắc, nặng, hỏi, ngã, thì Võ Quảng đã tận dụng các thể mạnh biểu cảm của sắc thái các âm tiết cho câu thơ của mình thêm ấn tượng. Hệ thống ngôn ngữ trong thơ Võ Quảng thường là những từ thông dụng, giản dị, dễ hiểu. Xét ở phương diện đối tượng miêu tả, thơ Võ Quảng dường như không khác thơ Phạm Hồ, nhưng ở nhịp điệu thơ thì có những nét riêng biệt, thật độc đáo. Cùng là những câu thơ ngắn, nếu thơ Phạm Hồ vui tươi, ngộ nghĩnh với những lời hỏi đáp, thì thơ Võ Quảng lại chắc khỏe với những từ láy, những thanh trắc, những cử chỉ, hành động luôn luôn biến đổi. “Võ Quảng rất sành dùng vần trắc trong thơ” [8, tr39], có lẽ vần trắc hợp với tâm hồn vui tươi, nghịch ngợm của trẻ thơ nên các em rất thích thơ ông. Đó là cách mà ông dùng những ngôn từ chọn lọc để đưa một làn nước mát từ non cao xuống đến đồng bằng:

Lao mình hùng hục
Húc đá chắn ngang,
Bào, dũa, đục, khoan,
Quát âm, la hét,
Quay tròn tối mắt,
Nổ súng ình oàng,
Cổ lấy con đàn
Chạy nhanh cho kịp!

(Một làn nước mát)

Thác nước là hình ảnh quen thuộc trong thơ ca nhưng thơ cho thiếu nhi thì hình ảnh này lại ít được nhắc đến. Với Võ Quảng thì rất đặc biệt, ông miêu tả làn nước mát hòa mình vào con thác mang trong mình một khí thế sôi sục. Ông sử dụng nhịp 2/2 gợi hình ảnh dòng nước lao mình hùng hục, húc đá chắn ngang, xô đá ình oàng, la hét ầm ầm để xuống đồng bằng. Giọng điệu hào hùng, nhịp thơ hồi hả diễn tả thành công sức cuộn cuộn của dòng nước từ trên non đổ về.

Thơ Võ Quảng hấp dẫn trẻ em không chỉ vì kết cấu ngắn gọn mà còn bởi nhạc điệu trong sáng, tươi vui, rất phù hợp với tâm hồn giàu cảm xúc, ưa hoạt động của trẻ. Nhạc điệu hình thành bởi vật liệu âm thanh của ngôn từ, được tạo nên từ các hình thức: điệp âm, điệp vần, điệp cấu trúc, sử dụng các từ tượng

thanh, ngũ điệu. Nhiều bài thơ của Võ Quảng có nhịp điệu khẩn trương, sôi nổi. Với nhịp điệu này ông đã vẽ lên những bức tranh cuộc sống nhộn nhịp, những động tác khỏe khoắn, dứt khoát của các nhân vật. Nhịp 3 đã mô phỏng những động tác nhanh nhẹn, chính xác của chị Chổi Tre:

Chị Chổi Tre

Bước ra hè

Thấy lá me

Roi đầy đất

Chị Chổi quét:

Roặc, roặc, roặc!

(Chị chổi tre)

Nhiều bài có nhịp điệu rộn ràng, tươi vui phù hợp với nhịp vận động của trẻ. Vì vậy, các em có thể hát vang bài: Ai dậy sớm, Mời vào, Chị chổi tre, Mầm non... trong khi vui chơi như những bài đồng dao. Đó cũng có thể là những bài thơ viết theo thể thơ 3 tiếng: Mời vào, Ai dậy sớm, Chị Chổi Tre...

- Cốc, cốc, cốc!

- Ai gọi đó?

- Tôi là Thỏ

- Nếu là Thỏ

Cho xem tai.

(Mời vào)

Không chỉ thế, nhịp trong thơ Võ Quảng còn rất linh hoạt, ông luôn để cảm xúc được phát triển tự nhiên không gò ép một cách cứng nhắc. Vì vậy, trong một bài, nhịp có thể thay đổi, biến hóa lúc dài, lúc ngắn nhịp nhàng, đặc biệt như bài thơ “Báo mưa”...

Bên cạnh đó, thơ Võ Quảng có những bài nhịp chậm, êm ái, nhẹ nhàng tạo nên những dư âm thiết tha, lắng đọng trong tâm hồn của trẻ. Đó chính là những bài thơ “Bờ tre làng”, “Vì sao thông vì vu”, “Chú Châu Chàng”..., những bài thơ này là lời thủ thỉ, thì thầm của Võ Quảng, mở ra một không gian thanh bình, chan chứa yêu thương:

“Thông vốn rất yêu Sóc,

Thấy vậy Thông rất lo,

Thông phải ru nhỏ to

Vì vu cho Sóc ngủ.”

(*Vì sao Thông vi vu*)

Phạm Hồ từng nói, nhạc điệu là yếu tố quan trọng trong thơ viết cho thiếu nhi nhiều khi các em chủ yếu nhớ được thơ là nhờ nhạc điệu. Võ Quảng không phát biểu trực tiếp nhưng ông chứng minh điều này bằng các sáng tác tiêu biểu của mình, ông cũng một lần nữa khẳng định vai trò của nhạc điệu trong thơ viết cho lớp măng non. Đó chính là nhạc điệu trong bài thơ “Ai dậy sớm”:

Ai dậy sớm
Bước ra nhà,
Cau ra hoa
Đang chờ đón!

.....
Ai dậy sớm
Chạy lên đồi,
Cả đất trời
Đang chờ đón!

Thơ Võ Quảng còn luôn có vần. Vần là khuôn âm tiết được lặp lại một cách không hoàn toàn, có tác dụng kết dính câu thơ và các dòng thơ, tạo nên nhạc điệu toàn bài. Võ Quảng có thể mạnh trong việc sử dụng vần trắc. Vần trắc khiến những bài thơ có nhạc điệu khỏe khoắn, khẩn trương, sôi động. Đó chính là cách mà Võ Quảng dùng các vần “e” trong bài thơ “Chị Chối Tre”: tre, hè, me, quét... Nếu Phạm Hồ có thể mạnh trong việc sử dụng cấu trúc hỏi đáp thì thơ Võ Quảng lại gây ấn tượng với bạn đọc bởi nghệ thuật dùng vần trắc, các từ láy.

Đặc biệt hệ thống các từ láy, từ tượng hình, tượng thanh được Võ Quảng sử dụng làm màu nền cho các bài thơ của mình. Cả tập thơ “Ai dậy sớm” có tổng là **144** từ láy bao gồm cả từ láy phụ âm đầu, láy phần vần và láy toàn phần. Vì vậy một thế giới căng đầy sự sống trào dâng qua mỗi dòng thơ. Đó có thể là tiếng: “*Cốc! Cốc! Cốc!*” lịch sự, rộn ràng của muôn loài muốn được vào nhà của bé, được gặp gỡ, giao lưu, làm quen với nhau (Mời vào). Tiếng “*bê... ê*” non nớt, ngây thơ của chú bê lông vàng lạc mẹ. Tiếng “*Chíp, chiu, chiu xuân đến*” của chú chim sâu (Mầm non). Tiếng đàn vịt “*chọt: cạc, cạc, cạc*” phá tan sự tĩnh lặng của đầm sen (Chú Chấu Chàng). Tiếng của Cóc (*ọc, ọc*) (Báo mưa)... Có những loài vật được tác giả quan sát kỹ lưỡng, miêu tả tinh tế sự thay đổi của chúng. Đó là hình dáng bé nhỏ của chú Châu Chấu Voi với đôi

chân nhỏ, thân hình nhỏ nhắn, đôi mắt trong veo. Tác giả còn thiết tha đưa vào thơ tiếng kiu kịt của bụi tre làng trước gió (Bờ tre làng), hay tiếng “*roặc, roặc, roặc*” của chị Chối Tre khi quét dọn.

Những âm thanh của cuộc sống, tiếng kêu của loài vật được kết hợp với các động từ làm nhịp thơ trở nên linh hoạt, chắc khỏe, sôi nổi, bất ngờ. “Báo mưa” là những hành động nhanh, dứt khoát, đột ngột của chú cóc trong bài thơ Báo mưa:

Con Cóc
Đánh một phóc
Như bật lò xo
.....
Trời đang nắng trưa
Bỗng dung tối mịt.
Mưa đâu rối rít
Khấp ngả kéo về.

Hay một chú Châu Chàng ngồi trên lá sen đang ngắm trời đất, chợt nghe tiếng đàn vịt đã:

Nhanh như chớp
Đánh một phóc
Vụt biến mất.

Bằng cách sử dụng các từ tượng hình, tượng thanh kết hợp với các động từ, Võ Quảng diễn tả thành công một xã hội vui nhộn với tiếng kêu, tiếng vỗ cánh, giống như cái xã hội nhộn nhịp, riu rít, inh ỏi, những tiếng nói, tiếng cười, tiếng hát trẻ thơ.

Như vậy, với tài năng điều luyện của mình, Võ Quảng đã sử dụng rất tài tình những ngôn ngữ giàu nhạc điệu để dành tặng cho các em nhỏ không chỉ đơn giản là một bài thơ mà nó còn là một bài hát, một bài đồng dao. Đây chính là món quà vô giá mà ông để lại cho lớp măng non, tặng cho các cháu để góp phần bồi dưỡng cho tâm hồn các em.

Ngôn ngữ đối thoại hay còn gọi là ngôn ngữ nói. Ngôn ngữ đối thoại trong thơ là sự tương tác hỏi, đáp qua lại của các nhân vật trong thơ. Trong tập thơ “Ai dậy sớm” ngôn ngữ đối thoại cũng được sử dụng một cách đặc biệt để tạo nên những bài thơ mang trong đó yếu tố truyện. Là những cuộc đối thoại đặc biệt của muôn loài, điều này chứng tỏ rằng vạn vật đều có tiếng nói đều có tính

cách đặc biệt, tạo nên những cuộc đối thoại đặc biệt. Ngôn ngữ đối thoại tạo điểm nhấn cho các bài thơ, hình thành các yếu tố truyện trong thơ. Đặc biệt trong thơ thiếu nhi, ngôn ngữ đối thoại giúp các độc giả nhỏ tuổi có thể dễ dàng hình dung ra nội dung của bài thơ, nhanh chóng ghi nhớ và có ấn tượng sâu đậm với các bài thơ.

Ngôn ngữ đối thoại của Võ Quảng không chỉ thể hiện qua lời nói mà còn thể hiện qua tiếng hát, tiếng cười nói vui vẻ của các loài vật. Điều này được thể hiện rõ trong bài thơ “Cóc và Châu Châu Voi”: Cóc gặp châu châu voi rồi nhận xét về ngoại hình của châu châu voi với thái độ đầy kiêu ngạo:

- “Ôi cái thằng loắt choắt,
Có đôi mắt trong veo,
Có đôi chân cà kheo,
Gầy chỉ bằng sợi tóc.
Đáng thương cho thằng nhóc,
Nhảy nhót sao bằng ta!”

(Cóc và Châu Châu Voi)

Trong bài thơ này ngôn ngữ đối thoại được thể hiện rõ qua những câu nói mĩa mĩa, châm biếm của con Cóc và việc đáp trả của châu châu voi khiến Cóc nhìn lóa mắt phải thốt lên “Châu Châu quá tài tình!”. Hay là lời mời gọi của các loài vật rủ Trăng Trung Thu xuống chung vui cùng mọi người:

Ếch gọi:
- Trăng đẹp!
Vạc gọi:
- Trăng đẹp!
Chúng em gọi:
- Trăng đẹp!
Mời xuống đây chơi!
(Cùng vui chơi)

Đó là những lời mời thân mật, thiết tha coi trăng như một người bạn rủ trăng cùng chơi đùa, rước đèn.

Ngôn ngữ đối thoại còn được thể hiện thông qua màn nói chuyện của các bác sĩ nhà trẻ với “Chú voi con” khi chú voi con đi khám sức khỏe. Hay là tiếng các loài chim bàn bạc xôn xao làm sao để lưu giữ lại được hương sắc mùa xuân trong khi mỗi người chỉ có một màu duy nhất:

- “Tôi rất tán thành,
Sống không vẽ tranh
Làm sao chịu được!
Non sông óng mượt
Hoa gấm, lụa tơ,
Đất là bài thơ
Trời là điệu nhạc!”

(Phải chung màu lại)

Ngôn ngữ đối thoại được thể hiện rõ nhất khi các em đọc đến bài thơ “Mời vào”. Cả bài thơ là một câu chuyện của em bé với những người bạn của mình:

- Cốc, cốc, cốc!
- Ai gọi đó?
- Tôi là Nai
- Nếu là Nai
Cho xem gạc.

Cả bài thơ là đoạn đối thoại ngộ nghĩnh và đáng yêu của em bé với các bạn. Điều đặc biệt hơn cả là bài thơ này thành công nhất nhờ vào việc sử dụng ngôn ngữ đối thoại. Bằng cách sử dụng tài tình các từ ngữ đối thoại, Võ Quảng đã tạo cho các em nhỏ một cái nhìn mới về thơ ca, đó là các cuộc đối thoại giữa các nhân vật, giúp các em dễ dàng hình dung ra bài thơ, dễ dàng học thuộc bài thơ và tạo ấn tượng tốt cho trẻ với thơ ca.

2.2. CÁC BIỆN PHÁP TU TỪ

Võ Quảng đã khéo léo đưa vào thơ ca của mình những biện pháp tu từ đặc biệt. Mỗi biện pháp đều có tác dụng và ý nghĩa to lớn của nó, ông sử dụng linh hoạt, tài tình các biện pháp tu từ như nhân hóa, so sánh, điệp từ... để tạo nên nét riêng trong thơ ca mà không thể nhầm lẫn với bất kì một nhà thơ nào khác.

Được sử dụng nhiều nhất và nổi bật nhất trong tập thơ “Ai dậy sớm” là phép tu từ nhân hóa. Phép tu từ nhân hóa là cách gọi hoặc miêu tả con vật, đồ vật, cây cối, hiện tượng thiên nhiên bằng những từ ngữ được dùng để gọi hoặc miêu tả con người. Làm cho chúng trở nên sinh động, hấp dẫn, gần gũi, sống động và có hồn hơn. Biện pháp nhân hóa làm cho đồ vật, con vật, cây cối, thiên nhiên trở nên gần gũi với con người, giúp con người yêu và quý trọng thiên nhiên, động vật hơn. Nó biểu thị được những tình cảm, suy nghĩ của con người

với các loài vật, thiên nhiên. Và Võ Quảng cũng thế, ông dùng phép tu từ nhân hóa để những loài vật trở nên gần gũi, quen thuộc hơn với trẻ thơ.

Khi sử dụng biện pháp tu từ nhân hóa, Võ Quảng rất khéo léo trong việc sử dụng những động từ chỉ hoạt động của con người nhưng lại sử dụng để miêu tả các hoạt động của loài vật. Mỗi bài thơ của ông là một câu chuyện mà các nhân vật trong bài thơ có những hành động, tiếng nói, tính cách như con người. Trong hầu hết các bài thơ trong tập thơ “Ai dậy sớm” Võ Quảng đều thêm vào đó biện pháp nghệ thuật nhân hóa để mọi loài vật xung quanh trẻ đều trở thành bạn của bé thơ, gần bó với bé. Đó chính là sự đáng yêu, dễ thương như đang ngái ngủ của mầm non nho nhỏ đang chờ xuân đến để bừng tỉnh giấc:

Một mầm non nho nhỏ
Còn nằm nép lặng im...
Mầm non mắt lim dim
Cố nhìn qua kẽ lá.

(Mầm non)

Hay tiếng chim gọi xuân đến để tram ngọn suối róc rách mừng gieo, để ngàn chim muông hát ca vang dậy. Khi ấy mầm non chợt nghe thấy tiếng muôn loài gọi, vội bật dậy rũ bỏ chiếc vỏ rơi ra thay vào đó là mầm non khoác trên mình một chiếc áo xanh biếc. Với biện pháp nhân hóa, Võ Quảng nhẹ nhàng đưa các câu chuyện với ý nghĩa sâu xa nhưng rất dễ hiểu từ từ đi vào nhận thức các em nhỏ mà không hay biết.

Đặc biệt khu vườn bách thú trở nên sống động, rộn ràng là nhờ phần lớn vào các biện pháp tu từ mà đặc biệt ở đây là biện pháp nhân hóa. Nhờ việc đưa biện pháp nhân hóa vào thơ ca mà những loài vật trong thơ Võ Quảng như có hồn, có tiếng nói. Đó là những tiếng nói chuyện oang oang của mấy chú ngỗng trắng tinh, là tiếng đàn bồ chao luôn miệng tíu tít với nhau:

Đàn bồ chao luôn miệng
Hú hí ngoài cây rom

(Đàn bồ chao)

Hay là những tiếng chim kêu đón chào xuân đến, hạ về, thu sang. Đó cũng là tính cách riêng biệt của các loài chim được nhân hóa lên như những con người đặc biệt. Những đặc điểm, tập tính của các loài vật được cụ thể hóa giúp trẻ dễ hình dung và dễ dàng học hỏi, ghi nhớ. Mỗi khi đọc hay nghe một bài thơ của Võ Quảng như đang đọc, nghe một câu chuyện mà trong đó thế giới loài vật

được sinh động hóa đầy hấp dẫn. Đó là tiếng nói chuyện, tiếng hát, tiếng cười đùa vui vẻ.

Với những âm thanh gió thổi rất gần gũi trong cuộc sống nhưng với ngòi bút của Võ Quảng lại là một câu chuyện khác. Gió kết bạn với các loài cây, được các loài cây dạy cho Gió học gảy đàn nguyệt, đánh đàn ghi ta, thổi còi huýt huýt. Chỉ với một tiếng gió nhưng đi liền với biện pháp tu từ nhân hóa thì gió lại giống như một em học sinh chăm ngoan, rất chịu khó học, đây cũng là động lực để các em nhỏ chăm chỉ và tích cực học hỏi, khám phá.

Các bé thơ cũng sẽ biết được sự cần mẫn, chịu khó của anh đom đóm hay sự sống động về đêm khi:

Một chú chim khuyen

Nằm mê ú ớ.

Tiếng chị Cò Bọ:

- “Ru hời! Ru hời!

Hời bé tôi ơi,

Ngủ cho ngon giấc!”

(*Anh Đom Đóm*)

Một đầm lầy được nhân hóa lên như một ngôi làng đông đủ mọi người, có bác canh gác ban đêm, có tiếng mẹ ru bé ngủ, có tiếng ngáy của chim. Các em cũng thấy được sự vất vả của “*Chị Chối Tre*”. Mọi vật trong mắt trẻ đều mang linh hồn và có một tính cách riêng. Đó chính là vẻ đẹp vui tươi mà Võ Quảng muốn gửi gắm đến các em nhỏ, nhờ vào đó các em thấy được khung cảnh thiên nhiên xung quanh rất phong phú, đa dạng.

Ngoài ra Võ Quảng dùng biện pháp tu từ nhân hóa để pha một chút hài hước, hóm hình tạo nên những tiếng cười thích thú cho các bé thơ. Đó là sự kiêu ngạo của con Cóc khi coi thường chú Châu Chấu Voi chỉ là một thằng loắt choắt, đôi chân cà kheo và gậy chỉ bằng sợi tóc nhưng Cóc ta không ngờ rằng Châu Chấu Voi tuy nhỏ vẻ như có sức mạnh hơn người. Khi đọc đến bài thơ này các em có thể cười phá lên vì sự hóm hình mà hết sức đáng yêu (Cóc và Châu Chấu Voi). Hay sự ngơ ngác của “*Con bê lông vàng*” khi bị lạc mẹ, nó cứ đi vào đi ra mà không biết đi đường nào. Cũng có thể đó còn là sự nhầm lẫn đáng yêu của “*thỏ con*” khi nhìn nhầm những tán bàng đỏ rực thành một đám cháy lớn.

Trẻ thơ nhờ có thơ của Võ Quảng mà có thể mở mang thêm vốn kinh nghiệm sống của mình. Các bé biết được những đồ vật, con vật xung quanh

mình đều có tiếng nói, đều có hoạt động, công việc của nó. Tiếng kêu của các loài vật không chỉ đơn giản là tiếng kêu mà nó còn là tiếng hát, tiếng hò reo, tiếng nói chuyện vui đùa. Thông qua biện pháp nhân hóa những tình huống trong cuộc sống của các loài vật trở nên sinh động nhưng gần gũi và rất dễ quen thuộc với trẻ, nó đi vào trí nhớ của trẻ một cách đặc biệt, nhờ đó mà trẻ ghi nhớ bài thơ tốt hơn.

Ngoài cách sử dụng những động từ để miêu tả đặc điểm của các nhân vật mang dáng dấp của con người, Võ Quảng còn sử dụng hàng loạt các đại từ xưng hô. Dùng những đại từ xưng hô là cách gọi thân thương, trìu mến với các loài vật để chúng trở nên gần gũi, thân quen nhưng lại sống động, thú vị. Đó là cách nhà thơ của chúng ta gọi “Chị” Chổi Tre và miêu tả nhân vật ấy như một người lao động thực thụ. Chỉ là một chiếc chổi đơn thuần nhưng khi được Võ Quảng gọi bằng “chị” thì cách gọi này tạo nên thành công cho cả bài thơ “Chị Chổi Tre” mà còn giúp cho người đọc cảm thấy thân mật, quen thuộc.

Không chỉ có “Chị Chổi Tre” mà Võ Quảng còn gọi những loài động vật với cách gọi như anh Đom Đóm, chú chim Khuyên, chị Cò Bợ, thím Vạc (*Anh Đom Đóm*); anh Qua Khoang, chú Bói Cá, anh Vẹt Xanh, anh Bách Thanh (*Phải chung màu lại*); chú Chấu Chàng, chị Niềng Niềng, anh Chuồn Chuồn, chú Nòng Nọc, bác cá Trôi (*Chú Chấu Chàng*); nghệ sĩ Thỏ, nghệ sĩ Vịt, anh Bò Cát, chú Bò Chao, anh Chiền Chiện, chú Én Xanh (*Những nghệ sĩ*) để những loài vật này không chỉ hiện lên với tính cách, hoạt động như con người mà còn gần gũi, dễ liên tưởng với trẻ thơ.

Thông qua cách sử dụng biện pháp tu từ nhân hóa, Võ Quảng đã rất thành công và để lại dấu ấn đặc biệt trong lòng các em nhỏ. Với mỗi bài thơ của ông đều như một câu chuyện mà những nhân vật trong đó đều có tiếng nói, đều có tính cách. Đây là cách mà ông đã tạo ra những nét riêng đặc biệt trong thơ ca của mình.

Bên cạnh biện pháp tu từ nhân hóa được Võ Quảng sử dụng rất nhiều còn có *bện pháp tu từ so sánh*. Đó là những hình ảnh so sánh chân thực, gần gũi, có tác dụng làm tăng vẻ đẹp của đồ vật, con vật, cỏ cây...

Từng bước, từng bước
Vung ngọn đèn lồng
Anh Đóm quay vòng
Như sao bùng nổ

Như sao rực sở
Rụng giữa vườn cam,
Rụng dọc bờ xoan,
Vườn cau, vườn mít.

(*Anh Đom Đóm*)

Ánh sáng của anh đom đóm trong đêm khuya tăm tối được ví như một ngon đèn lồng sáng rực như sao bùng nổ, rực rỡ soi sáng suốt cả vườn cam, bờ xoan, vườn cau, vườn mít. Với những hình ảnh so sánh này Võ Quảng giúp các em nhỏ mừng tượng ra ánh sáng tỏa ra trên người những chú đom đóm là rất lớn có thể soi sáng một vùng trời nhỏ. Hay tiếng đàn nhị của gió êm ái và nhẹ nhàng như tiếng mẹ ru. Tiếng nhị ấy được sợi tả như lời mẹ hát ru con nhẹ nhàng mà âm áp, thư thái như trăng thu:

Tiếng nhị trầu mến
Như tiếng mẹ ru
Như vàng trăng thu

(*Gió*)

Thơ Võ Quảng thường sử dụng những *điệp từ, điệp ngữ* làm ý thơ thêm sâu sắc, nhạc thơ thêm ngân vang, ngân xa. Gió là bài hát âm vang tự hào của trẻ thơ về vẻ đẹp kỳ diệu của thiên nhiên. Tác giả đã lặp lại từ **gió 8 lần**, **tặng 4 lần**, **thổi 3 lần** gợi vẻ đẹp tươi mát, hào phóng của gió. Còn đối với bài thơ “Ai dậy sớm” có vẻ đẹp của sự trùng điệp và tăng cấp. Trùng điệp ở tiếng gọi, lời thức tỉnh giục giã ai dậy sớm, lời chào mời hứa hẹn “đang chờ đón”. Tăng cấp ở hành động từ chậm đến nhanh đi - bước - chạy, từ không gian hẹp đến không gian rộng nhà - đồng - đồi. Cấu trúc trùng điệp và tăng cấp góp phần tạo nên nhạc điệu sôi nổi, hào hứng cho bài thơ. “Cốc! Cốc! Cốc” là âm thanh rộn ràng, háo hức xuyên suốt bài thơ Mời vào. Điệp từ, điệp ngữ, điệp cấu trúc giúp bài thơ liền mạch cảm xúc, nhạc điệu thêm vui tươi, rộn ràng chấp cánh cho lời bài hát.

Nói đến thơ Võ Quảng viết cho thiếu nhi không thể không nhắc tới nghệ thuật miêu tả trong thơ của ông. Võ Quảng như một họa sĩ tài ba đã quan sát và chất lọc những nét tiêu biểu của con vật, cây trái, con người... để dâng tặng các em. Đó là những hình ảnh đơn giản, mộc mạc đời thường, những con vật nhỏ bé nhưng gần gũi, là hình ảnh Châu Chấu Voi với cơ thể nhỏ bé, gầy gò, đôi chân cà kheo, đôi mắt trong veo, là hình ảnh “Chú voi con” to lớn và vô cùng khỏe mạnh, hay đó là tấm áo trắng tuốt của con cò (Cò biết ở sạch). Bằng con mắt

xanh non của con trẻ, nhà thơ mang đến cho các em những rung cảm tinh tế, nhẹ nhàng. Không chỉ thành công trong việc tả ngoại hình, Võ Quảng còn miêu tả sinh động tính cách các con vật: Con Cóc với tính cách kiêu căng, ngạo mạn... Ngoài cách miêu tả tiếng kêu, ngoại hình của con vật ra thì Võ Quảng còn rất thành công trong việc miêu tả những con vật nhỏ bé, bằng cách quan sát tỉ mỉ, kĩ công, thế giới động vật hiện ra trước mắt trẻ như một thế giới mới, quen thuộc, gần gũi nhưng mới mẻ, lạ kì.

TIỂU KẾT CHƯƠNG 2

Đặc điểm nổi bật về nghệ thuật trong tập thơ “Ai dậy sớm” - Võ Quảng chính là sự đa dạng, linh hoạt về việc sử dụng ngôn ngữ giàu nhạc điệu; ngôn ngữ đối thoại; với nhiều biện pháp tu từ giàu giá trị gợi hình, gợi cảm như: nhân hóa, so sánh, điệp từ, điệp ngữ. Mỗi một bài thơ là một câu truyện là sự kết hợp hoàn hảo giữa ngôn ngữ, giọng điệu và các biện pháp tu từ phù hợp với lứa tuổi của trẻ, mang một ý nghĩa nhẹ nhàng mà sâu lắng.

KẾT LUẬN

Tập thơ Ai dậy sớm - Võ Quảng là tập hợp những bài thơ nhỏ xinh nhưng rất giàu và đẹp về giá trị nội dung và nghệ thuật, là nơi các em nhỏ thỏa sức tưởng tượng, thỏa sức khám phá thế giới xung quang. Đó chính là những chuyến du hành trong khu vườn bách thú sống động, đáng yêu với những loài vật gần gũi, quen thuộc và cả những loài vật hoang dã nhưng vô cùng sinh động, hấp dẫn. Là buổi tham quan khu vườn bách thảo rực rỡ sắc màu với màu xanh non mỡ màng, sắc màu óng ánh của nắng hạ, màu đỏ rực của tiết thu hay gam màu xám bạc của trời đông, là buổi tụ họp bạn bè vui vẻ để tình bạn luôn keo sơn, bền chặt, và là một lớp học bé xinh nhưng mang đầy ý nghĩa giáo dục. Đó là chôn thân tiên mà tập thơ “Ai dậy sớm” chính là một chuyến xe đưa các em đến thế giới mộng mơ.

Bằng lối sáng tác đặc biệt của mình, Võ Quảng rất thành thạo và tinh tế trong việc lựa chọn cách dùng từ, ngôn ngữ ông sử dụng nhiều và nổi bật hơn cả là ngôn ngữ giàu nhạc điệu và ngôn ngữ đối thoại. Ngoài ra Võ Quảng còn lồng ghép, đan cài vào thơ ca những biện pháp tu từ như: nhân hóa, so sánh, điệp ngữ,... Mỗi biện pháp tu từ mang một ý nghĩa và giá trị riêng góp phần tạo nên những cái hay, ấn tượng trong thơ ca của ông.

Võ Quảng đã để lại cho nền văn học thiếu nhi nước nhà một khối lượng thơ ca rất lớn, gửi gắm trong đó nhiều ý nghĩa sâu xa mà không phải nhà thơ nào viết cho trẻ em cũng làm tốt điều này. Đây cũng là nét đặc trưng riêng biệt chỉ có trong thơ của ông góp phần quan trọng làm nên tên tuổi của một nhà thơ xuất sắc.

Chính những nét đặc trưng trong thơ của Võ Quảng mà những bài thơ của ông được mọi lứa tuổi yêu thích. Những bài thơ đó được truyền từ thế hệ này qua thế hệ khác nhưng vẫn chiếm một vị trí quan trọng, để lại ấn tượng sâu sắc trong lòng người đọc nhất là các em nhỏ. Song hành cùng với sự lớn lên của tuổi thơ các em là người bạn thơ ca luôn gần gũi, đi sâu vào cuộc sống nhằm giáo dục nhân cách, đạo đức, đảm bảo cho sự phát triển toàn diện của các em.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Thị Dung (2020), *Giá trị nội dung, nghệ thuật của các bài thơ trong phân môn tập đọc lớp 3*, Nghiên cứu khoa học.
2. Nguyễn Thị Thu Hà (2018), *Đặc điểm ngôn ngữ trong thơ Võ Quảng*, Khóa luận tốt nghiệp.
3. Mai Thị Như Hoa (2009), *Đặc sắc nghệ thuật thơ viết cho thiếu nhi của Võ Quảng*, Khóa luận tốt nghiệp.
4. Lê Thu Hương (2020), *Tuyển chọn trò chơi, thơ, truyện, câu đố theo chủ đề (trẻ 3 – 36 tháng tuổi)*, Nxb GD Việt Nam.
5. Lê Thu Hương (2020), *Tuyển chọn trò chơi, thơ, truyện, câu đố theo chủ đề (trẻ 3 - 4 tuổi)*, Nxb GD Việt Nam.
6. Lê Thu Hương (2020), *Tuyển chọn trò chơi, thơ, truyện, câu đố theo chủ đề (trẻ 4- 5 tuổi)*, Nxb GD Việt Nam.
7. Lê Thu Hương (2020), *Tuyển chọn trò chơi, thơ, truyện, câu đố theo chủ đề (trẻ 5 - 6 tuổi)*, Nxb GD Việt Nam.
8. Lã Thị Bắc Lý (2020), *Giáo trình văn học trẻ em*, Nxb Đại học Sư phạm.
9. Lã Thị Bắc Lý (2010), *Văn học thiếu nhi với giáo dục trẻ em lứa tuổi mầm non*, Nxb Đại học Sư phạm.
10. Lã Thị Bắc Lý – Lê Thị Ánh Tuyết (2008), *Giáo trình phương pháp cho trẻ mầm non làm quen với tác phẩm văn học*, Nxb GD.
11. Trần Đức Ngôn (1994), *Văn học thiếu nhi Việt Nam*, Nxb Đại học Sư phạm.
12. Võ Quảng (2020), *Ai dậy sớm*, Nxb Kim Đồng.
13. Văn Thanh (2019), *Văn học thiếu nhi Việt Nam – Một số vấn đề về tác phẩm và thể loại*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.
14. Nguyễn Thị Thắng (2017), “Về đẹp thế giới nhân vật trong thơ thiếu nhi của nhà thơ Võ Quảng”, *Tạp chí Giáo dục số đặc biệt*.
15. Trương Thị Trang (2017), *Tìm hiểu truyện đồng thoại Võ Quảng*, khóa luận tốt nghiệp.